

ingediend op **844** (2020-2021) – Nr. 31
28 maart 2022 (2021-2022)

Onderzoek

naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden
op de Oosterweelwerf
en de gevolgen voor de volksgezondheid

Verslag van de hoorzitting

namens de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS
uitgebracht door Tinne Rombouts, Willem-Frederik Schiltz
en Mieke Schauvliege

van 14 januari 2022
met de stad Antwerpen

Documenten in het dossier:

- 844** (2020-2021) – Nr. 1: Motie
- Nr. 2 en 3: Amendementen
- Nr. 4: Tekst aangenomen door de plenaire vergadering van de motie
- Nr. 5 t.e.m. 30: Verslagen van de hoorzittingen

Samenstelling van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS:

Voorzitter: Hannes Anaf.

Vaste leden:

Koen Daniëls, Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Joris Nachtergaele, Freya Perdaens;

Bart Claes, Chris Janssens, Stefaan Sintobin;

Stijn De Roo, Tinne Rombouts;

Gwenny De Vroe, Willem-Frederik Schiltz;

Imade Annouri, Mieke Schauvliege;

Hannes Anaf.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

Op 16 juni 2021 nam het Vlaams Parlement een motie aan tot uitoefening van het recht van onderzoek naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden op de Oosterweelwerf en de gevolgen voor de volksgezondheid. De installatievergadering van de onderzoekscommissie vond plaats op 25 juni 2021. Haar opdracht liep tot 31 januari 2022 en werd op 26 januari 2022 verlengd tot 18 maart 2022. In deze periode werd een reeks openbare hoorzittingen gehouden met experts en getuigen.

Hoorzittingen met experts:

2 juli 2021	Jacob de Boer en Wim De Coen
2 juli 2021	Nicolas van Larebeke, Jamie C. De Witt, Greet Schoeters en Ilse Loots
9 juli 2021	Juan D. Piñeros Garcet, Jan de Vos en William Leys
9 juli 2021	Arjen Wintersen
16 juli 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
20 augustus 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
27 augustus 2021	Isabelle Larmuseau en Geert Van Calster
27 augustus 2021	essenscia, VVP en VVSG
30 augustus 2021	Lucas Bergkamp

Hoorzittingen met getuigen:

3 september 2021	3M
6 september 2021	vakbondsafvaardiging en arbeidsgeneeskundige dienst van 3M
15 september 2021	THV RoTS
24 september 2021	Lantis
1 oktober 2021	OVAM
8 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling GOP
15 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling Handhaving
22 oktober 2021	VMM
29 oktober 2021	VITO
29 oktober 2021	Jan Tytgat
8 november 2021	agentschap Zorg en Gezondheid
19 november 2021	Departement Mobiliteit en Openbare Werken
19 november 2021	Grondbank vzw
26 november 2021	THV RoTS, Lantis en Jan Tytgat
3 december 2021	3M
10 januari 2022	gemeente Zwijndrecht
14 januari 2022	provincie Antwerpen
14 januari 2022	stad Antwerpen
17 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2014-2019
21 januari 2022	André Van de Vyver en Jan Van Rensbergen
24 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2019-2024
7 februari 2022	OVAM, de voogdijminister en de ministers bevoegd voor Mobiliteit en Openbare Werken en Omgeving uit de zittingsperiode 2014-2019

Op basis van deze hoorzittingen werd door de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS een eindverslag opgesteld.

Hierna volgt het tussentijdse verslag van de hoorzitting van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS van 14 januari 2022 met de stad Antwerpen met als getuige Bart De Wever (burgemeester van de stad Antwerpen).

Het verslag van deze hoorzitting is een geredigeerd woordelijk verslag dat aan de getuige ter goedkeuring werd voorgelegd. De opmerkingen, rechtzettingen of aanvullingen van de getuige werden als voetnoten vermeld.

**Verslag van de hoorzitting van 14 januari 2022
met de stad Antwerpen**

De voorzitter: Collega's, ik denk dat we kunnen starten met het namiddag gedeelte. Deze namiddag hebben we een hoorzitting met de heer Bart De Wever, in zijn hoedanigheid van burgemeester van de stad Antwerpen. Ook van deze getuige werden alle identiteitsgegevens vastgesteld en ik nodig de heer De Wever eerst uit om de eed af te leggen. Mag ik u vragen, mijnheer De Wever, om uw micro aan te zetten, uw naam te vermelden en dan de volgende eedformule uit te spreken: "Ik zal de gehele waarheid zeggen en niets dan de waarheid."

Bart De Wever: Mijn naam is Bart De Wever. Ik zal de gehele waarheid zeggen en niets dan de waarheid. *(Opmerkingen van Willem-Frederik Schiltz en Tinne Rombouts)*

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer De Wever. Ook u wil ik wijzen op artikel 10, §4, van het decreet van 1 maart 2002 houdende de organisatie van het parlementair onderzoek, dat stelt dat, onverminderd het invoeren van het beroepsgeheim, bedoeld in artikel 458 van het Strafwetboek, iedere getuige kan weigeren te getuigen wanneer hij zich door zijn verklaringen zou kunnen blootstellen aan strafvervolgning.

Ook van deze namiddagzitting zal een proces-verbaal (pv) opgemaakt worden. U zult gevraagd worden om dat binnen de 15 dagen na ontvangst ondertekend terug te bezorgen, eventueel nadat u opmerkingen hebt geformuleerd.

Collega's, ook de heer De Wever krijgt de gelegenheid om een verklaring af te leggen van maximaal 15 minuten. Daarna volgt een algemene vragenronde, waarbij alle parlementsleden hun vragen na elkaar kunnen stellen en u dan kunt antwoorden, mijnheer De Wever. Daarna volgt indien nodig een een-op-een-vraag-en-antwoorderonde.

De heer De Wever heeft het woord.

Bart De Wever: Dank u wel, voorzitter.

Geachte leden van de onderzoekscommissie, vooreerst mijn beste wensen voor het nieuwe jaar. Voor mij is 2022 niet zo geweldig goed begonnen door een besmetting met COVID-19, waardoor ik tot heel recent nog in isolatie zat. Ik prijs mezelf gelukkig dat ik eind november een boostervaccin heb gekregen, waardoor ik wel een pittige maar al bij al beheersbare ziekte heb kunnen doormaken. Ik word nu alleen nog geplaagd door vroegtijdige en zware vermoeidheid. Desondanks wil ik me graag bij jullie verontschuldigen voor het uitstel van mijn verschijning afgelopen maandag tot vandaag. Ik wil ook verschoning vragen dat ik mijn mondkap, ook als ik niets zeg, niet opzet, want ik krijg het daar heel erg benauwd van. Als daar echter bezwaar tegen is, dan zal ik het opzetten.

Ik zie aan het uitstel van mijn verschijning wel één voordeel, want als ik hier maandag had gezeten, dan had ik totaal geen weet gehad van de verklaringen die de voorzitter en een penhouder van deze commissie ondertussen al hadden afgelegd en die op de drukplaten van Humo lagen op het moment dat ik hier dan zou hebben gezeten, om de volgende dag, de dag na mijn initieel geplande getuigenis, te verschijnen.

Beiden hebben een interview gegeven waarin ze vanuit hun eigen partijpolitiek oogpunt mensen uit de wind proberen te zetten, mensen die hun dierbaar zijn, en anderzijds vol de aanval inzetten op anderen, waaronder uiteraard ondergetekende. De beschuldigingen die worden geuit in het weekblad zijn niet min. Kort samengevat: het stadsbestuur, de provinciale deputatie en de Vlaamse Regering zijn in handen van criminelen die de volksgezondheid blijkbaar opofferen aan lobbygroepen. Er worden zelfs zonder enige schroom beschuldigingen van strafbare feiten geuit.

Bij mijn weten is het echt nog nooit gebeurd – ik zit hier bijna 20 jaar – dat een voorzitter van een onderzoekscommissie nog tijdens de loop van die commissie zo uit zijn rol valt. Nog voor één van de beschuldigde politici is gehoord, worden ze door hem en door een penhouder publiek aan de schandpaal genageld. Een onderzoekscommissie is een van de zwaarste middelen van de parlementaire democratie. U zetelt hier met de macht van een onderzoeksrechter. Dan vraag ik aan u allen, als burger, als u voorwerp zou zijn van een gerechtelijk onderzoek en de onderzoeksrechter geeft een interview om u van van alles te beschuldigen, nog voor u de eerste keer bent verhoord, zou u als burger dan nog vertrouwen stellen in dat onderzoek? Zou zo'n onderzoeksrechter dan nog één dag in functie mogen blijven in dat onderzoek? De vraag stellen, is ze beantwoorden. De voorzitter van deze commissie en de betrokken penhouder hebben deze commissie zwaar beschaamd. Ze beschamen het werk van de leden van deze commissie, die wel kennis hebben van en respect hebben voor de deontologie van een onderzoekscommissie. Zij herleiden ernstig werk tot een partijpolitieke poppenkast.

Dat is triest, want ik denk dat u zich over heel belangrijke vragen moet buigen. De belangrijkste vraag, naar mijn bescheiden mening, waar ik me als commissielid op zou focussen – als ik dat mag zeggen – of toch de vraag die ik mezelf ook al een hele tijd stel, is of de bevoegde Vlaamse administraties sinds de eeuwwisseling de PFOS-problematiek voldoende proactief hebben opgevolgd. Hebben ze dat voldoende gedaan? Is er voldoende juridische positie ten opzichte van 3M, de grootste vervuiler in de problematiek? Is dat voldoende gebeurd? Ik heb namelijk de indruk dat dat niet zo is. Als deze commissie zou kunnen blootleggen waarom dat zo is, waarom dat niet gebeurd is en hoe we dat naar de toekomst toe kunnen vermijden, dan denk ik dat u heel belangrijk werk hebt geleverd.

Spijtig genoeg moet ik tot slot echter zeggen dat ik in de voorzitter van deze commissie en in de betrokken penhouder geen enkel vertrouwen meer kan stellen, al ben ik uiteraard ter beschikking van de commissieleden om op alle vragen te antwoorden in het kader van mijn betrokkenheid als burgemeester van Antwerpen.

Ik dank u.

De voorzitter: Dank u, mijnheer De Wever. Het is inderdaad de bedoeling dat er op vragen geantwoord wordt. Dat is ook het enige wat ik in dat betreffende interview ten aanzien van uw persoon heb aangegeven: welke vragen ik verwacht en welke vragen ik zelf heb.

Bart De Wever: Is dat alles, voorzitter, wat u daarover te melden hebt?

De voorzitter: Dat is alles wat ik daarover te zeggen heb.

Bart De Wever: Dat is alles wat u daarover kwijt wilt?

De voorzitter: Ja. Daarnet hebben we in besloten zitting ook al uitgebreid over dit punt samengezeten. We hebben er allemaal onze visie over gegeven.

Bart De Wever: Ik zat niet in die besloten zitting, voorzitter. Ik had iets meer verwacht van u, maar ik verwacht nu eigenlijk niets meer van u. Het is goed.

De voorzitter: De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Burgemeester, ik verwacht wel nog heel veel van u, ondanks het recente verleden.

Laat ons beginnen bij het cruciale punt, waar het vandaag veel over zal gaan, denk ik, namelijk het bewuste stuurcomité van Lantis van september 2017, waar de beslissing is genomen om uiteindelijk niet te communiceren naar de brede bevolking. U hebt in de pers aangegeven dat de enige fout in het dossier is dat er geen communicatie gekomen is. Ik neem aan dat u het dan hebt over de positie van Lantis en de politiek. Er is geen communicatie gekomen. "Er is geen communicatie gekomen, maar als Leefmilieu zegt dat

het niet nodig is, wie zijn wij dan om iets anders te zeggen." Met betrekking tot de vragen die deze commissie zich volgens u moet stellen, hebt u daarnaast nog laten optekenen: "Zijn we niet te gemakkelijk geweest richting 3M? Ik denk het wel, er is geen juridische positie opgebouwd. Ten tweede, volgt men wel voldoende voortschrijdend wetenschappelijk inzicht? Is OVAM te weinig proactief geweest?" Volgens uw statement dus wel. "En ten derde, waarom is er vanuit de koker van Leefmilieu geen informatie gegaan naar Zorg en Gezondheid?"

Mijnheer De Wever, u hebt binnen het stuurcomité zeer actief gepleit voor communicatie en openheid. Dat is ons bevestigd door de voorzitter van de raad van bestuur van Lantis, onder andere in eerdere zittingen. U hebt dat ook in de pers verklaard. Daar heb ik geen vragen over.

Waar ik wel vragen over heb, als u er zo stellig van overtuigd was dat er gecommuniceerd moest worden, zou u ons dan kunnen vertellen waarom u daar zo stellig van overtuigd was?

Ten tweede, u laat zich adviseren door een administratie en ik citeer het nogmaals: "Als Leefmilieu dat zegt, wie zijn wij dan om iets anders te zeggen?" Tegelijkertijd stelt u vast dat een belangrijk agentschap, Zorg en Gezondheid, een agentschap dat over gezondheid gaat en dus ook over humaan toxicologische risico's, zoals aan het licht gebracht door het rapport-Tytgat, niet op de hoogte is. Waarom is daar verder niets mee gebeurd? Waarom laat u zich wel van uw goede intenties afbrengen door de Openbare Vlaamse Afvalstoffen-maatschappij (OVAM), maar duwt u niet door op basis van het ontbreken van adviezen van Zorg en Gezondheid?

Mijnheer De Wever, we hebben ook gemerkt tijdens de hoorzittingen dat er bij veel mensen die bij Lantis, het stuurcomité en de raad van bestuur betrokken waren, evenzeer een grote wil was tot communicatie. De heer Bart Van Camp, u uiteraard zeer bekend, heeft hier getuigd dat hij op zowat alle poorten van de politiek heeft gebonsd om toch maar gehoor te krijgen en de urgentie voor publieke communicatie aan de man te brengen, maar dat zijn verzoek telkens op een koude steen is gevallen, niet alleen bij de kabinetten van andere partijen, maar ook bij die van uw eigen partij, bij collega Weyts, bij de minister-president en dergelijke meer. Het zal u niet verbazen dat ik me toen ook al de volgende vraag heb gesteld: hoe is het mogelijk dat u, zeg maar de machtigste politicus van Vlaanderen, er zo van overtuigd bent dat de bevolking van een buurgemeente van zijn stad geïnformeerd moet worden, dat zelfs de kabinetschef van een van uw ministers daarvan overtuigd is, omdat het anders een gevaar zou kunnen worden voor het Oosterweelproject, maar dat u er toch niet in slaagt om die communicatie gedaan te krijgen? Dat is mijn hamvraag voor vandaag. Tijdens de tweede ronde straks zal ik nog wat dieper ingaan op een aantal andere punten.

De voorzitter: De heer Annouri heeft het woord.

Imade Annouri: Collega's, goedemiddag. Mijnheer De Wever, goedemiddag, blij dat u hersteld bent. Ik hoop dat u snel weer helemaal de oude bent.

Ik keer misschien even terug naar de essentie. Het doel van deze commissie is inderdaad om duidelijkheid te krijgen. Wie wist wat wanneer? Wat is met die informatie gebeurd? Wat is er niet gebeurd? Welke stappen zijn er wel of niet gezet? Hoe kunnen we daar lessen uit trekken naar de toekomst toe?

Een van de belangrijke aspecten – collega Schiltz heeft het er daarnet over gehad – is wat mij betreft dat het rapport van professor Tytgat uit 2017 sprak van humaan toxicologisch risico. Plots was er een nieuw element bij alles wat we wisten of niet wisten, met het voortschrijdend inzicht dat we vandaag hebben in gedachten, over de PFOS-vervuiling.

U hebt zelf al heel wat uitspraken gedaan over dit dossier in de pers; u bent daar niet stil over geweest. Uw partij maakt ook al sinds 2004 deel uit van de Vlaamse Regering, sinds

2012 van het Antwerps stadsbestuur en is vertegenwoordigd in het stuurcomité van Lantis en is op die manier vanop de eerste rij betrokken bij administraties die mee verantwoordelijk zijn om de PFOS-vervuiling op te volgen, om daarop in te grijpen, om daar de nodige stappen en conclusies aan vast te binden en om daarmee aan de slag te gaan. Voor mij is het dus een zeer goede zaak en ook interessant dat wij vandaag als commissie met u in gesprek kunnen gaan en daar verschillende vragen over kunnen stellen.

Ik begin even bij de historiek, want daar wil ik tijdens deze eerste ronde op focussen. Ik ben vooral benieuwd wanneer u zelf voor de eerste keer hebt gehoord van het probleem van PFOS-vervuiling in de bodem in verband met de Oosterweelverbinding. Wanneer bent u daar voor de eerste keer van op de hoogte gebracht?

Mijn tweede vraag is wanneer u voor de eerste keer gehoord hebt van het rapport-Tytgat. U beweert dat u het eerste rapport van professor Tytgat – het eerste ging over normering en daar is een tweede laag aan toegevoegd over de eieren en de gewassen – toen nooit hebt ontvangen. Wanneer hebt u voor de allereerste keer van dat tweede rapport gehoord? Wanneer zijn die adviezen over wat men het beste niet zou doen in vervuilde grond, u ter ore gekomen?

Mijn derde vraag is of u zelf contact hebt gehad met andere gemeentebesturen over PFOS en specifiek over het rapport van professor Tytgat. Zo ja, wanneer was dat dan? En met wie?

U hebt ook aangegeven dat u in 2017 wel wilde communiceren, toen bleek dat de vervuiling verderging dan tot dan werd aangenomen. Dat is ook bevestigd door verschillende bronnen hier in de commissie. Maar toch is dat tegengehouden, en onze vraag hier is hoe dat komt. Dat is een black box, een mysterie. Wat is daar precies gebeurd? Kunt u voor ons reconstrueren hoe dat gebeurd is? U vindt op een bepaald moment dat er gecommuniceerd moet worden; van wie krijgt u dan te horen dat dat niet hoeft, niet moet, niet zal gebeuren? Wat hebt u dan zelf gedaan nadat u dat hebt gehoord, nadat u dat signaal hebt gekregen? Hebt u zich daarbij neergelegd of hebt u verdere stappen gezet? Wat is daar precies gebeurd?

Een bijkomende vraag is waarom u gekozen hebt om niet door te duwen. U hebt een trackrecord van een eigen weg te gaan: u hebt uw partij uit de Federale Regering gehaald vanwege het Marrakeshpact, u werd de schaduwpremier genoemd, uw partij is de grootste in de Vlaamse Regering. We kennen u als iemand die niet te beroerd is om zijn eigen weg te gaan in heel wat verschillende dossiers, maar in dezen hebt u er specifiek voor gekozen om te volgen en dus effectief niet te kiezen voor communicatie met de burger, terwijl het net ging over gezondheid en vervuiling. Wat was voor u de afweging in deze specifieke casus om u daarbij neer te leggen en niet verder te communiceren?

U gaf tijdens uw optreden in De Zevende Dag trouwens ook aan dat het Departement Leefmilieu in 2017 nog tegen u gezegd heeft dat er geen probleem was voor de mens. We weten dat dat veranderd is na het rapport-Tytgat, dat toch over de risico's sprak. Ik vroeg me gewoon af: wat bedoelt u met het Departement Leefmilieu? Was dat de overheidsadministratie of was dat een minister die u heeft geïnformeerd? Kunt u dat wat verduidelijken?

In een Knackinterview van 5 november gaf u ook aan dat de stad in 2021, na het binnenkomen van de berichten over de hoge waarden en de hoge humantoxicologische risico's, meteen is beginnen te meten. Ik zou daar wat verduidelijking bij willen. Het stuurcomité van Lantis is sinds 2017 wel op de hoogte van de humantoxicologische risico's. Uw partij is daarin vertegenwoordigd, onder andere door schepen Koen Kennis. Maar de informatie over het rapport-Tytgat is nooit doorgestroomd, op geen enkele manier. Ik probeer het mij voor de geest te halen: de Koen Kennis die in het stuurcomité zit heeft nooit de Koen Kennis die schepen is van Antwerpen op de hoogte gebracht, heeft nooit de

alarmbel doen rinkelen dat er in Antwerpen toch eens stalen moesten worden genomen. U beweert dus met andere woorden dat noch uw schepen, noch uw kabinetten, dat niemand u op de hoogte heeft gebracht van het rapport-Tytgat en de mogelijke gevolgen van de verhoogde normen en de mogelijke humaan-toxicologische risico's?

Mijn laatste vraag gaat over uw reactie in Humo van 9 november, het tijdschrift dat u daarnet zelf hebt aangehaald. U stelde dat er in Antwerpen geen problematische resultaten zijn gemeten. Nochtans ligt het PFOS-gehalte in bloedwaarden van mensen op linkeroever veel te hoog, net zoals in Zwijndrecht. Blijft u achter uw uitspraken van toen staan? Zo ja, hoe verklaart u die resultaten dan bij mensen op linkeroever?

De voorzitter: De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Laat mij ook beginnen, mijnheer De Wever, met u een spoedig volledig herstel te wensen.

Een overheid die haar burgers niet kan beschermen, is geen overheid, dat zei u onlangs. U had het toen voor alle duidelijkheid niet over PFOS, maar over de militairen in Antwerpen. Ik denk dat de vraag vandaag toch wel is, wat u als burgemeester en politicus gedaan hebt met wat u wist om uw burgers te beschermen tegen de PFOS-vervuiling rond 3M. Ik heb daar in deze eerste ronde vijf vragen over.

U hebt ten eerste herhaaldelijk gezegd dat de PFOS-vervuiling een probleem was dat al decennialang bekend was, dat er niets nieuws aan was. In hoeverre was dat probleem volgens u bekend voor de meetresultaten die bij de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM) binnenkwamen in 2017?

Twee, u hebt op verschillende plaatsen gezegd dat u er voorstander van was om te communiceren over die PFOS-vervuiling. Dat is uiteindelijk niet doorgegaan. Mijn vraag is, als die communicatie wel was doorgegaan, wat volgens u de inhoud had moeten zijn van die communicatie op dat moment?

U verklaarde in de gemeenteraad van Antwerpen: "Er stond zwart op wit dat er geen gevolgen waren voor de humane populatie." Kunt u me heel precies zeggen in welk document dat stond, hoe u dat document hebt gekregen en wanneer u dat hebt ingekeken?

Vier, over het waarom er niet gecommuniceerd is, verklaarde u in een interview: "In de Vlaamse Regering is beslist om niet te communiceren." Kunt u hier bevestigen dat dat op die manier gelopen? Kunt u ook zeggen wanneer die beslissing is genomen?

Ten slotte, in de zomer van 2021 hebben 41 inwoners van Antwerpen hun bloed laten testen in de befaamde meetcampagne van het agentschap Zorg en Gezondheid. Bent u ervan op de hoogte bij hoeveel van hen te hoge waarden werden gemeten?

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls: Mijnheer De Wever, bedankt om zodra u uit isolatie mocht, naar hier te komen. Ook namens ons een snel en volledig herstel toegewenst.

De vraag die de collega's naar voren hebben gebracht, is inderdaad de vraag die hier in deze onderzoekscommissie leeft. Op een bepaald moment is blijkbaar aangegeven om te communiceren. De vraag daarbij is inderdaad waarover, met welke inhoud, en wat dan de trigger was om niet te communiceren. Die vragen hebben de collega's al gesteld.

Op 18 september 2017 vond het stuurcomité in kwestie plaats. Toen werd gezegd om te communiceren. Nadien is die communicatie niet gebeurd. Wat was de overweging om niet te communiceren? Welke elementen lagen er al dan niet op tafel? En waarom bent u er nadien verder op doorgegaan? Dat is een vraag die we ook tijdens vorige sessies hebben gesteld. Dat is blijkbaar niet meer teruggekomen, maar wat was daarvoor de reden?

Ik houd het daarbij tijdens deze eerste ronde om te vermijden dat we te veel in herhaling vallen.

De voorzitter: De heer Claes heeft het woord.

Bart Claes: Mijnheer De Wever, bedankt om hier vandaag aanwezig te zijn. Wie wist wat wanneer? Het politiek stuurcomité is hier al vaak teruggekomen. In Het Nieuwsblad hebt u ook verklaard dat iedereen al veel langer op de hoogte was van de problematiek, al sinds begin deze eeuw; in 2004 was er ook een onderzoek van een universiteit. U stelde in de krant dat u het vreemd vond dat sommige politici nog steeds uit de lucht lijken te vallen. Vandaar ook mijn eerste vraag: wanneer hebt u voor het eerst van deze problematiek vernomen en via welke kanalen was dat dan?

Ik had graag ook iets meer informatie over wie in dat politiek stuurcomité precies tot de beslissing is gekomen dat er niet gecommuniceerd zou worden naar de bevolking. Wie wilde dat niet?

Was het college van burgemeester en schepenen van Zwijndrecht volgens u nu wel of niet op de hoogte van de problematiek? Hebben zij het rapport-Tytgat al rond 2017-2018 kunnen inkijken volgens u of niet?

Ik wil het ten tweede hebben over de omgevingsvergunning van 2020 voor 3M. Daarvoor hebben jullie net als Zwijndrecht een advies mogen verlenen en dat was gunstig. Ik had graag iets meer informatie over waarom jullie gunstig geadviseerd hebben voor het bekomen van de omgevingsvergunning, aangezien u daarnet hebt gezegd dat jullie toch al langer op de hoogte waren van de problematiek.

Drie, er is een nieuw bloedonderzoek uitgeschreven, maar de grens daarvoor – ik heb het ook aan minister Beke gevraagd – zal op 5 kilometer rond de 3M-site liggen. De oostelijke grens stopt aan de Schelde, dus de enige inwoners van Antwerpen die zich kunnen laten testen, zijn zij die op de linkeroever wonen of woonden. Uit deze commissie hebben we echter begrepen dat er ook aanzienlijk veel PFOS is uitgestoten via de lucht. Antwerpen ligt ten oosten van de 3M-site en de wind komt meestal vanuit het westen, dus is het niet vreemd om te veronderstellen dat er ook aanzienlijk wat vervuiling tot in het oude stadscentrum is geraakt. Dus zou u het, net zoals uw schepenen van Gezondheidszorg al heeft gezegd, geen goed idee vinden om dat bloedonderzoek uit te breiden naar personen die woonachtig zijn of waren op de rechteroever?

Dat zijn voorlopig mijn vragen, voorzitter.

Tinne Rombouts: Dank u wel, mijnheer De Wever, om hier aanwezig te zijn. Bij deze ook mijn beste wensen voor het nieuwe jaar en in eerste instantie een goed herstel.

De collega's hebben al verschillende vragen gesteld, dus ik ga proberen om niet te veel in herhaling te vallen. Het eerste punt, wat betreft de communicatie, is al aangehaald. U hebt aangegeven dat u het liefste wou dat er gecommuniceerd zou worden. De eerste vraag is dan wat u graag gecommuniceerd had gezien.

U hebt – en dan kijk ik terug naar verklaringen in de krant, voor zover die correct zijn weergegeven – verklaard dat u graag had gezien dat duidelijk gecommuniceerd werd dat het een goede zaak was dat er in het kader van de Oosterweelwerken opgeruimd zou worden door Lantis. Met andere woorden, het Oosterweelproject is een positief verhaal naar de omgeving toe en op het vlak van vervuiling. Op een bepaald moment is op het politiek stuurcomité beslist om te communiceren en ook wie welke rol daarin zou opnemen, met een trekkersrol voor Lantis. Vond u dat ook een logische beslissing?

Drie, u verklaarde nadien ook dat Leefmilieu zich vragen stelde bij de aanpak. Volgens u was het tegenargument dat er geen gevolgen waren voor de mens en dat communiceren tot vragen zou leiden. Op die vragen moest eerst een antwoord komen, maar als Leefmilieu

natuurlijk een advies krijgt dat er geen humaan toxicologisch risico is, kunt u er dan begrip voor opbrengen dat de OVAM zelf niet communiceert? De OVAM had aangeboden om een ondersteunende rol te spelen in de communicatie en had ook een Q&A aangeleverd gekregen. In dat opzicht is mijn vraag of het logisch was voor het politiek stuurcomité dat Lantis die trekkersrol opnam, met de OVAM in een ondersteunende rol.

Dan wil ik de sprong maken naar de periode na het politiek stuurcomité. Op 18 september 2017 heeft de heer David Van Herreweghe, de voorzitter, een nota verzonden aan de leden waarin een aantal opmerkelijke punten stonden, specifiek over het gevaar en het risico voor de mens: "De OVAM concludeert uit dit bijkomende onderzoek dat met de vandaag gekende gegevens er geen enkel risico kan zijn voor de mens. De gemeten waarden op de site van 3M en in de onmiddellijke omgeving zijn tientallen keren lager dan de vandaag gehanteerde minimumdrempel voor de mens. Hierbij rekening gehouden met het feit dat de gemeten vervuiling sterk afneemt naargelang men naar de buitenrand van de cirkel gaat en het woongebied van Zwijndrecht aan de buitenrand van de cirkel gelegen is, maakt dat er nu met zekerheid gezegd kan worden dat er geen gevaar dreigt voor de mens." In dezen zou ik u willen vragen hoe u gereageerd hebt op deze nota.

Die nota is ook het laatste document dat wij hebben dat verspreid is binnen het politiek stuurcomité. Er is een tijd over gegaan en uiteindelijk is er geen communicatie gekomen. Wat is hiervan de reden en wat waren uw inzichten op het moment dat er geen actieve communicatie is gevolgd?

Ten slotte wil ik even stilstaan bij een interview van u op 20 juli 2021, in De Zevende Dag, waarin u stelde dat de inzichten recent verscherpt zijn. Kunt u vertellen hoe we dat moeten interpreteren? In de commissie is het voortschrijdend inzicht al meermaals aan bod gekomen. Mijn vraag is wat dit voor u betekent als betrokken burgemeester, als iemand die het project ook helemaal opgevolgd heeft. Wat is voor u dan dat voortschrijdend inzicht?

De voorzitter: Mijnheer De Wever, er zijn al heel veel vragen gesteld die ik zelf ook had. Ik wil nog heel even doorgaan op één element. In het politiek stuurcomité is er op een bepaald moment een beslissing om te communiceren. Daar is nooit meer op teruggekomen – wij vinden er in elk geval niets meer over terug – en de cruciale vraag is dan wat er precies gebeurd is en waarom er uiteindelijk toch geen communicatie is geweest. Er zijn verschillende ambtelijke overleggen opgestart na de beslissing in het politiek stuurcomité. Op 4 oktober bezorgde de OVAM een ontwerp van persbericht aan de minister en Lantis gaf hier in de commissie aan dat ze het idee hadden dat er vanaf 5 oktober wat warm en koud werd geblazen over al dan niet communiceren. Is dat een lezing die u kunt bevestigen en weet u wie er uiteindelijk beslist heeft om uiteindelijk niet te communiceren?

De heer De Wever heeft het woord.

Bart De Wever: Ik heb notitie genomen van de vragen, ik zal ze gewoon chronologisch trachten te beantwoorden en zoveel als mogelijk de dubbele zeggings vermijden wat misschien niet evident zal zijn. Ik denk dat ik dat uit het hoofd kan.

Ik was pro communicatie. Op 18 september 2017 werd het dossier aan ons gepresenteerd als leden van het politieke stuurcomité. Het is mijn gewoonte om dat stuurcomité goed voor te bereiden. Het is de belangrijkste werf van de eeuw, ze speelt zich af in de stad Antwerpen en is voor de Vlaamse economie in zijn geheel, voor de mobiliteit en de leefbaarheid van het grootstedelijk weefsel, heel erg belangrijk op elk mogelijk vlak. U kunt zich voorstellen dat we daar met de nodige zorgvuldigheid naar kijken.

Ik had me op voorhand al laten inlichten door mensen van Lantis. Wat staat er op het menu? Wat is er echt belangrijk? Er werd me gemeld dat de PFOS-problematiek, die wel gekend is in de omgeving van 3M, effectief vastgesteld was op de werf. Men moest daar grondverzet gaan doen en dat betekende bijkomende problemen en kosten. Dat is niet min, Lantis zou het probleem moeten tackelen en doorspreken op het stuurcomité van 18

september. Vandaar zou het zijn weg vinden naar de tafel van de Vlaamse Regering die daar dan mee om moet gaan en in de begroting middelen moet voorzien. Die stonden vermeld. De bewuste dading en alles wat daaruit gevolgd is, zal moeten worden afgehandeld.

Ik heb dan wat deskresearch gedaan naar de PFOS-problematiek, wat we wisten en wat al verschenen was. Ik heb uitgezocht – want er was nog niets beslist – hoe men dan zo'n werf kon aanpakken, de verschillende vervuilde fracties, welk normenkader er zou gelden, want er was nog geen normenkader. Het was allemaal heel indrukwekkende informatie op dat moment. Met welk normenkader zou men het grondverzet precies aanpakken? Dat moest uiteraard het strengst denkbare op dat moment zijn. Laat daar geen twijfel over zijn. Het standstillprincipe moest worden gerespecteerd. In de omgang met de vervuiler 3M moesten onze rechten worden gevrijwaard.

Ik weet nog dat ik toen – dat staat in mijn geheugen – verwonderd was dat er naar opbouw van juridische positie tegenover het bedrijf nog niets ondernomen was. We stonden daar niet bepaald sterk. Het juridisch uitklaren van alles zou nog jaren duren, terwijl de jaarlijkse congestiekost rond Antwerpen meer dan 400 miljoen euro is, en de werf op stapel stond. Dat waren niet de gezelligste momenten die men zich kan inbeelden.

De eerste vraag is uiteraard die naar de volksgezondheid op zo'n moment. Oké, er zat vervuiling in de grond, dat wisten we, we weten nu ook precies hoeveel, maar wat betekent dat nu eigenlijk voor de bevolking? Daarop kan ik u alleen zeggen dat met de kennis rond PFOS van toen de administraties bevoegd zijn om ons te adviseren, dat zijn er heel wat, dat zijn de OVAM, de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM), Grondbank. Er is ook stakeholdersoverleg geweest vanuit Lantis. Daar ben ik niet bij, ik kan me daar veel vragen over stellen. Ik neem aan dat u zult accepteren dat ik alleen antwoord op zaken waar ik bij was, waar ik uit eerste hand kan getuigen uit mijn geheugen of mijn schriftelijke voorbereiding van toen. Andere dingen kan ik u niet medelen. De eerste kwestie is dus de volksgezondheid. Ik kan daar niets anders op zeggen dan dat het inzicht, dat ons door de bevoegde diensten werd aangereikt, was dat er naar de volksgezondheid geen probleem was, geen humaan risico. Wie heeft dat wanneer op papier gezet? Dat weet ik natuurlijk niet. Ik veronderstel, zoals me toen is meegedeeld, dat het eindoordeel van de OVAM kwam. Dat lijkt me heel logisch, het is de meest bevoegde administratie rond dat aspect van het dossier. Dat is misschien een eerste raadsel dat ik voor u kan oplossen.

De behoefte om te communiceren was niet zozeer gemotiveerd vanuit een risico-inschatting voor de volksgezondheid, want er stond zwart op wit dat dat er niet was. Mijn grote aandrang om te communiceren was net dat ik een politieke opportuniteit zag, namelijk aan de mensen zeggen dat Oosterweel niet alleen een project was voor mobiliteit en leefbaarheid, maar dat het ook een milieuproject was.

We gingen heel veel fracties van vervuilde grond afgraven, en die grond zeker stellen. Het was nog niet duidelijk hoe en of die grond kon worden gesaneerd. Dat is allemaal later beslist door de bevoegde instanties. Het was wel 100 procent duidelijk dat er een saneringsaspect aan de werf verbonden was, en dat ook het grondwater uitgezuiverd moest worden. Later zijn er nieuwe normen voor bepaald, het moest tot op het niveau van kraanwater worden uitgezuiverd. De waterzuiveringsinstallatie is gebouwd op het terrein van 3M. Het wordt inderdaad geloosd aan 0,1 microgram. Dat is de kwaliteit van kraanwater.

Vervuiling zit in de bodem, gaat van de bodem in het grondwater en verspreidt zich zo verder. Dan leek het mij – met mijn beperkte kennis van zaken, ik ben een politicus, maar het is mij zo gepresenteerd, niemand heeft me tegengesproken en er zitten toch heel wat mensen rond die tafel – een opportuniteit om aan iedereen in Zwijndrecht en op linkeroever te zeggen: we gaan voor die historische vervuiling, die zit daar al van de vorige eeuw, al heel erg lang, spijtig genoeg, 'forever chemicals' gaan nooit vanzelf weg, het nuttige aan het nuttige koppelen, en een sanering doen. Ik vond dat een fantastisch verhaal om te

vertellen. Ik zat te popelen. Mensen hebben getuigd dat dat zo was. Ik heb in mijn 'kriebels' teruggevonden dat ik ook vond dat dat moest.

Ik heb daar nog de bedenking bij geuit dat als men dat niet zou doen, dit ongetwijfeld boven water zou komen. Het ging natuurlijk geen normale werf zijn. Het ging een werf zijn met voorzorgsmaatregelen, waar mensen in een beschermende kledij zouden werken, waar een waterzuiveringsinstallatie zou worden gebouwd. Dat zijn allemaal dingen die men niet gemakkelijk verborgen kan houden. Als dat een doofpotoperatie is geweest, was het de allerallerslechtste die deze eeuw is georganiseerd. Er zijn honderden, om niet te zeggen duizenden, mensen bij betrokken. Het idee dat men zoiets in het geniep zou kunnen doen, het milieuaspect, lijkt me nogal een ridicul idee. Laat dat duidelijk zijn.

De communicatie was niet ingegeven door het idee: let op burger, de volksgezondheid is in gevaar. Dat was 'expressis verbis' niet het geval. Mijn communicatie zou geweest zijn: kijk eens, beste burger, Oosterweel is toch nog steeds een omstreden project. Er zijn nog altijd partijen die er alles aan doen om dat te saboteren, zeker in Zwijndrecht waar die partij aan de macht is. Dat maakt het een riskant project. Er waren zelfs rechtszaken die nog niet teruggetrokken waren. Het leek me daarom de best mogelijke boodschap aan die politieke fractie: beste Groenen, het is nu ook nog eens een saneringsproject, steun het! Trek die rechtszaken in en steun het. Laat het ons samen doen. Dat lijkt heel onnozel en naïef nu, maar het was toen de logica zelf.

U hebt dan meteen de hamvraag gesteld waarom ik het niet doorduwde. Dat lijkt me de belangrijkste vraag. We kregen op 18 september die presentatie. Ik heb het al gezegd, ik heb dat toen voorbereid. Wanneer wist ik het voor de eerste keer? Dat was in de dagen voorafgaand aan dat politiek stuurcomité. Ik kan u niet exact zeggen welke dag het was. Ik kriebel mijn voorbereidingen, ik dateer die niet, ik ben nochtans historicus van opleiding, ik zou beter moeten weten. Het was in de dagen voor 18 september. Ik werd toen voor het eerst ingelicht dat er een specifieke PFOS-problematiek was. De PFOS-problematiek kende ik eigenlijk al sinds 2004. Dat er een specifieke werfproblematiek was, wist ik pas in de aanloop naar 18 september. Dat werd daar afgehandeld. De conclusie toen – ik kan heel charmant en overtuigend zijn, dat klinkt niet geloofwaardig, maar toch is het zo – was: we gaan dat doen, we gaan communiceren.

De heer Van Herreweghe stuurde dan op 29 september 2017 een mail naar de leden van het stuurcomité dat men daar onmiddellijk mee aan de slag ging. Daarin stond de hele kwintessens van het dossier en dat het rijp voor communicatie moest worden gemaakt.

Wat is er daarna gebeurd? U moet van mij accepteren, er komen nog klanten, dat ik daar in eerste hand niet bij was. Ik was geen lid van de Vlaamse Regering. Er zijn discussies geweest op de Vlaamse kabinetten: gaan we dat communiceren? U moet zeker die mensen ondervragen over wie daar wat heeft gedaan. Het is niet aan mij om mensen daar met de vinger te wijzen, want ik was er niet bij. Ik zou u nu eigenlijk moeten vertellen wat anderen mij verteld hebben, maar dat doe ik liever niet, zeker niet als ik weet dat anderen hier nog gaan komen. Vraag het hen zelf. In de loop van de maand oktober is me meegedeeld dat men die communicatie niet zou doen.

Ik zou u nu heel graag vertellen op welke dag dat exact was, maar ik vind daar niets schriftelijk van terug. Ik heb daar geen mail van in mijn mailbox. Ik wil u mijn mailbox ter beschikking stellen, geen enkel probleem. Ik heb ook geen verslag van een vergadering. Ik weet wel dat het mij in de loop van de maand oktober is meegedeeld, laat ons zeggen een dikke maand na het stuurcomité, ergens in de tweede helft van oktober. Dat gebeurde op een vergadering die we wekelijks hebben waar ik in een andere hoedanigheid, als partijvoorzitter, mijn ministers zie. Men is natuurlijk altijd een en dezelfde persoon. In de marge van zo'n vergadering kreeg ik de boodschap als burgemeester van Antwerpen: we gaan die communicatie niet doen. Ik vroeg waarom niet, het was immers een geweldige opportuniteit. Tegelijkertijd – en dat staat wel in mijn 'kriebels' – loopt men een enorm risico als men dat niet doet. Stel u voor dat we daar later voor verdacht worden gemaakt.

Stel u voor dat er interviews worden gegeven waarin men allerlei theorieën verspreidt. Het antwoord luidde dat er geen gevolgen waren voor de humane populatie en het aanvoelen was dat men de bevolking nodeloos – er zijn geen gevolgen voor hen – wijst op een problematiek waar heel veel vragen over zijn en we hebben nog geen antwoorden. Die antwoorden zijn er nog niet, er moet nog heel wat onderzoek gebeuren. Dus zou men iets losmaken zonder te weten hoe het weer moet worden vastgemaakt. Dat is een grote fout geweest. Achteraf kunt u alleen maar samen met mij vaststellen dat dit geen juiste beslissing geweest is. Er werd me gevraagd of ik daar begrip voor had. Ja, natuurlijk, anders was ik er wel tegenin gegaan. U kent me, ik zeg het wel als ik het er niet mee eens ben. Ik had daar begrip voor, ik vond dat niet onlogisch, met de kennis van toen: ja. Er zijn geen gevolgen, dus ça va.

Er is nog een aspect dat nog niet zozeer boven water is gekomen en dat ik u nu wel wil toelichten. Er was nog een tweede motivatie bij mij om me daar bij neer te leggen. Dat was natuurlijk het aspect Zwijndrecht. Ik heb u al gezegd, het is nogal logisch, Blokkersdijk, 3M, werfzone. Bij een vervuiling in de werfzone, moet men ervan uitgaan dat hoe dichterbij de bron, namelijk 3M, hoe erger het zou zijn. Als men bodemmetingen doet voor Lantis op de werfzone linkeroever geeft dat al een indicatie van wat in de bodem zit aan de andere kant van Blokkersdijk.

Ik geef toe, daar zit een politieke bezorgdheid, u weet wie die gemeente bestuurt, dat is een partij die hypergevoelig is voor het milieu, of dat toch zou moeten zijn, die ook tegen Oosterweel is. Dat was een potentieel risico. Communiceren moet men sowieso doen, als wij het niet doen, zullen zij het wel doen. De kans dat dat een heel onvriendelijke communicatie zou worden, ook gericht tegen Oosterweel, was nogal groot. Maar in oktober is ook die bezorgdheid weggenomen. Er is me meegedeeld – u moet daar maar eens op doorvragen, ik zeg dit niet graag omdat ik het niet zwart op wit kan bewijzen, behoudens mailverkeer dat vandaag in een krant verscheen, ik citeer er niet graag uit want de mail is niet aan mij gericht – dat de gemeente Zwijndrecht in kennis werd gesteld van de gegevens die ook het stuurcomité kreeg, en niet lang na het stuurcomité, twee dagen later.

Op 18 september hadden we stuurcomité en op 19 september was er puur toevallig een vergadering van Poort Oost. Dat is een groep die rond de gouverneur discussieert over allerlei openbare werken rond Oosterweel in het oosten van Antwerpen, zoals tramverbindingen. Opnieuw ten bewijze dat hier niemand iets geheim wilde houden, want die vergadering had niets te maken met de werf op linkeroever. Niets. Poort Oost heeft niets te maken met het westen van de werf. Lantis heeft ook daar openheid van zaken gegeven, over alles. Iemand die daar zat, Hans Ides, toen kabinetschef van gouverneur Berx, zei net als ikzelf – great minds think alike –: 'olala, dat moet Zwijndrecht ook weten' en hij uitte op die vergadering heel sterk zijn bezorgdheid. Vanuit het Departement Mobiliteit en Openbare Werken (MOW) werd die dag gemaild naar de heer Van Rensbergen, CEO van BAM, dat de heer Ides heel erg bezorgd was over die informatie en dat die Zwijndrecht moest bereiken, en of hij dat in orde zou brengen. De heer Van Rensbergen antwoordde daarop dat daar zeker voor gezorgd werd en dat ze in Zwijndrecht toch alles wisten.

Mij is meegedeeld, maar dat moet u niet aan mij vragen, dat de vergadering ook heeft plaatsgevonden. Als men op een vergadering van Poort Oost, die daar niet eens over gaat, alles zegt, waarom zou men dan iets anders aan de collega van Zwijndrecht hebben gezegd? Waarom zou Lantis in 2019 de hele BAM, het hele schepencollege van Zwijndrecht dan gaan toespreken over de gevolgen van PFOS voor mens en milieu? Ik was heel gerustgesteld. Later zijn er ook werkbezoeken inzake PFOS afgelegd. Ik maakte me eigenlijk geen zorgen meer, want Zwijndrecht was ingelicht. Uit heel het vervolg van het dossier merkt men dat ze waren ingelicht. Ze zijn bij alles betrokken geweest. Ze hebben advies moeten geven over de waterzuiveringsinstallatie; daar staat het woord PFOS maar 56 keer in. Men kan zeggen dat men niet wist dat het in de grond zat, maar hoe het van de grond in het grondwater terechtkwam, daar moet men geen raketgeleerde voor zijn. Wat zegt het woord grond in grondwater u? En dan zegt men dat men het allemaal niet

wist. Ik kan u in elk geval zeggen dat ik er in oktober van doordrongen was dat we op die flank gerust konden zijn. Ze waren ingelicht en blijkbaar maakten ze zich geen zorgen.

Ik had intussen nog wat research gedaan. Het is me door de Vlaams Belangfractie gevraagd, wanneer ik voor het eerst van het probleem gehoord heb. Dat was in 2004. De Universiteit Antwerpen onderzocht de organismen op Blokkersdijk, en stelde vrij hoge PFOS-waarden vast. Op dat moment wist men eigenlijk genoeg. Hoe geraakt dat in die organismen? Daar is op de gemeenteraad van Zwijndrecht in 2006¹ pittig over gediscussieerd. Toen zijn de gevolgen voor de humane populatie al ter sprake gebracht, onder andere door uw fractie, de Groenfractie. Er zat een werknemer van 3M in die fractie die daar nogal pittige vragen over stelde. Dat werd allemaal weggewuifd. De eerste vragen in dit parlement zijn gesteld door de Groenfractie, door de heer Malcorps aan de heer Tavernier. De heer Tavernier heeft dat weggewuifd, zelfs weggelachen.

Goed, dan kwam er een bodemsanering op gang voor de site van 3M zelf. Er kwam eerst een bodemonderzoek en uiteindelijk een bodemsanering. Dat was de eerste, in 2009, nu zitten we aan de tweede. Bodemsanering! Bodem-sanering, dus het zit in de bo-dem! Kan men dan zeggen: we wisten het niet? Is dat geloofwaardig? Mijn deskresearch daar leerde mij dat de kans dat men vanuit Zwijndrecht problemen zou maken, heel klein was. Die wisten dat al zo lang! Ze gingen dan nog langs bij het bedrijf, deden daar nog openingen, gaven nog prijzen voor het ecologisch bewustzijn. Ze gingen daar nog samen bomen planten. Dus: geen risico.

Dat zijn de twee redenen. Dat is blijkbaar het grote mysterie, dat is waarom. Ik ben wel blij dat u mij consequent overal de machtigste politicus noemt, dat streelt mijn ijdelheid, ik ben ook maar een mens. Dat is het mysterie, waarom legt de machtigste man zich daarbij neer? Om die twee redenen dus. Als men zegt dat er geen gevolgen zijn, en als men dat wel gaat zeggen, moet men heel veel antwoorden geven die men nog niet heeft. Mevrouw Rombouts, had ik daar begrip voor? Ja.

Twee, het grote risico dat ik onmiddellijk zag, dat ze vanuit Zwijndrecht onmiddellijk een 'field day' zouden organiseren om heel die werf verdacht te maken en plat te leggen, was tegen oktober bij mij verdwenen. Ik heb me daar inderdaad bij neergelegd.

In het tweede rapport-Tytgat staan wel no-regretmaatregelen. Ik heb gezocht, gezocht, gezocht en niet gevonden. Ik heb dat nooit gezien. Dat leest iets verontrustender dan het eerste, dat moet ik toegeven. Maar ik heb het nooit gezien. Het eerste rapport-Tytgat was eigenlijk heel geruststellend. Dan stelde Lantis een aantal bijvragen aan Tytgat, het is eigenlijk geen tweede rapport, hij beantwoordt een aantal bijvragen, en suggereert daar no-regretmaatregelen. Het komt me voor dat als de heer Tytgat in paniek was over de volksgezondheid, we daar wel iets van hadden gehoord. Dat is niet gebeurd. Ik heb geen enkel verwijt aan de heer Tytgat. Ik ken hem toevallig persoonlijk en het is een heel gedegen wetenschapper. Bredere zorgen waren er blijkbaar niet. Ik heb het nooit gezien, ik heb gezocht en niet gevonden.

Hebt u zelf met andere gemeenten gesproken? Ik ga geen verklaringen afleggen over anderen die ik niet kan staven met bewijzen, omdat ik weet dat ik anders in een 'woord-tegen-woord'-spel terechtkom, en dat wil ik absoluut niet. Dat andere gemeenten geïnformeerd waren, er is eigenlijk maar één gemeente waar het hart van de vervuiling zit, in woongebied. Antwerpen heeft de luxe dat het niet in woongebied zit, daar zit het pal in woongebied, dat die gemeente op de hoogte was, heb ik gestaafd. Daar was ik 100 procent van overtuigd in oktober 2017, dat dat in orde was.

Wie zei u dat er geen communicatie zou zijn? Dat heb ik toegelicht. Ik heb dat vernomen op een vergadering als voorzitter met de ministers. Men zei me: u bent ook burgemeester,

¹ 2004 (i.p.v. 2006).

dus we zeggen u, we gaan op dat spoor toch niet verder. Om de redenen die ik u heb toegelicht, heb ik gezegd: dan is dat zo.

Wie zei dat er geen humane risico's waren? Dat kunt u onder andere lezen in de mail van David Van Herreweghe van 19 september 2017. Daar staat dat in.

U zegt dat we meteen zijn beginnen meten. Hadden we dat in 2017 niet moeten doen? Ik kan u alleen maar wijzen op het ontbreken van een normenkader. Het is deze Vlaamse Regering met minister Demir die voor een normenkader heeft gezorgd. Dat is eigenlijk spectaculair, hoe exponentieel strenger die normen zijn geworden. Normaal verwacht men een rekenkundige verstrenging, hier is het behoorlijk exponentieel, dat gaat maal honderden. De inzichten over wat PFOS zouden kunnen zijn, zijn op een gegeven moment toch wel doorgedrongen en zijn redelijk strak doorvertaald in een ander normenkader. Dat is allemaal vrij recent, dat is – uit het hoofd – van april 2020 dat dat normenkader vigeert. Dat is nog geen 100 jaar geleden natuurlijk, om het zacht uit te drukken.

Ik heb me die vraag ook gesteld, ik stel me die vraag ook, ik wist dat toen nog allemaal niet. Als ik dat nu opzoek en vaststel dat 3M in het jaar 2000 voor het eerst zegt dat langdurige blootstelling aan PFOS gezondheidsrisico's zou kunnen meebrengen – het zou kunnen – en dat men in 2017 nog maar zo weinig weet en het tot 2020 duurt vooraleer men een normenkader heeft, zou de onderzoekscommissie dat moeten onderzoeken.

Blijkbaar vond minister Demir dat ook. Vanop deze stoel, ik moet u niet in herinnering brengen hoe deze commissie tot stand is gekomen, vond ze dat blijkbaar een zeer prangende vraag. Die zou inderdaad beantwoord moeten worden. Het normenkader is vrij recent. Er zijn dan metingen gebeurd. In het hart van de vervuiling is het nog prangender, maar ook daar is men heel laat in gang geschoten. Van de metingen daar heb ik een heel overzicht van bij. Het zou ons te ver voeren als ik u dat allemaal zou voorlezen. De metingen zijn begonnen op 6 juli en lopen nog altijd. Dat eindigt ergens in de toekomstplanning van wat er allemaal nog te verwachten is.

De stad is een collegiale brief beginnen schrijven. De stad is vaak de uitvoerende overheid van de Vlaamse overheid. Trouwens in Zwijndrecht zijn we dat ook vaak omdat we een groot professioneel brandweerkorps hebben, daar zijn geen vragen over gesteld. Nochtans is PFOS bij de brandweer heel pertinent, daar kan ik u een hele uiteenzetting over geven, die zal u niet beletten de slaap te vatten, maar het is wel heel pertinent met fluorhoudend schuim en dergelijke. De brandweer heeft deskundigheid op het vlak van petrochemische industrie. Zwijndrecht is een zwaar geïndustrialiseerde gemeente. Ze zitten om die reden in mijn brandweerzone. De stedelijke milieudienst heeft 60 mensen, de gemeente Zwijndrecht 2. Dat is een serieus verschil. Als wij pakken, kunnen we doorpakken op dat soort dingen en dat hebben we gedaan.

Als ik zeg dat er geen problematische metingen gebeurd zijn, gaat het over bodemmetingen in woongebied. Die zijn er zelfs met de huidige zeer strenge normen echt niet gebeurd. We hebben in woongebied in Antwerpen, zelfs met het heel strenge normenkader, geen problematische metingen gedaan waarbij de bodemsaneringsnorm overschreden zou zijn. Die is in sommige delen van het grondgebied van Antwerpen wel overschreden. U kent de verschillende normen voor de verschillende types grond. Dat ga ik niet uitleggen, u kent ze wellicht beter dan ik. In woongebied was dat niet het geval. We hebben wel een school waar een bodemsaneringsoverschrijding was, dat heeft niets met 3M te maken, daar is ooit een brand geweest en er is geblust met fluorschuim, en ook op een brandweersite in Lillo, maar ook dat heeft niets met 3M te maken. Op de werfzone zelf, en die is niet bewoond, zijn er natuurlijk bodemsaneringsoverschrijdingen vastgesteld, dat wisten we natuurlijk. Dat kon men sinds 2004 wel al vermoeden. Daar gaat geen risico van uit voor onze humane populatie.

U hebt misschien wel gelezen over sommige samentuinen waar metingen zijn gebeurd en de bodemsaneringsnorm is overschreden. We hebben daar studie laten doen en de

studiebureaus die we hebben aangesproken, zeggen dat er geen enkel gevolg is voor de gewassen die daar zijn geteeld. In één geval is er wel de no-regretmaatregel om geen putwater te gebruiken. Dat is al bij al beperkt.

Er zijn wel vragen gesteld rond de biometrische meting, de bloedwaarden. Het gaat over – excuseer me – bloed en bodem, ik kan er ook niet aan doen. Wat de bodem betreft, kan ik u veel toelichting geven, maar daar is niet op doorgevraagd, dus ik zal dat niet doen. Wat de biometrische metingen betreft, vroeg iemand – de heer Annouri denk ik – hoe we dat uitleggen aan de mensen van linkeroever die te hoge bloedwaarden hebben. Hoe weet u dat er mensen van linkeroever te hoge bloedwaarden hebben? Ik weet dat niet. Niemand weet dat. Van het staal dat nu is afgenomen, van de 700 zijn 41 mensen van linkeroever zich komen aanbieden, weten we dat er overschrijding is, maar we weten niet bij wie. We weten alleen hoe dicht men bij 3M zit, hoe hoger de kans is. Dat er heel wat mensen van Zwijndrecht die het grootste deel van het staal hebben aangeleverd, wellicht in hun bloedwaarde meer dan wenselijk hebben, dat zal wel zo zijn. Maar van de mensen op linkeroever weten we dat op dit moment niet. Ik hoop van niet, maar ik weet het niet. Ik kan daar niet op antwoorden, niemand zou daarop mogen antwoorden.

Wat de verdere uitbreiding van die biometrische surveys betreft, heeft de heer Claes nog gevraagd: is het nu logisch dat de Schelde een grens is? Ik kan u zeggen dat het agentschap Zorg en Gezondheid spreekt over windrichtingen en probabiliteit. Ik neem aan dat als mensen ongerust zijn, men het best zoveel mogelijk mensen onderzoekt. Voor mij mag iedereen biometrisch worden opgevolgd. Men wijst ons natuurlijk wel pertinent op één bottleneck en dat is de labocapaciteit. Als tig procent van de mensen in de perimeter zich meldt, dat is niet eens zoveel, is alle labocapaciteit voor de twee komende jaren opgebruikt. Men kan zeggen: doe heel rechteroever, maar u kent de streek, daar woont nu net iets meer volk. De kans dat de waarden daar slechter zijn, is heel klein.

Dat men verder werkt in logische volgorde van prioriteit vind ik niet onlogisch. Als u vraagt of ik net als mevrouw Van Doesburg vind dat het breder kan, uiteraard zou ik dat wel willen, mocht het kunnen, voor mij mag dat allemaal morgen. Dat is geen enkel probleem. We spreken hier wel over historische vervuiling die voor het grootste deel in de 20e eeuw is gebeurd. Daar is geen acute toevoeging van vervuiling. Het is niet zo dat we op rechteroever vandaag iets gaan te weten komen dat over een jaar erger gaat zijn. Het gaat enkel over het risico van accumulatie. Als we ergens op een contaminatie zitten, of die zou nog worden gevoed door nieuwe uitstoot, dan is dat problematisch, maar ik denk niet dat dat op rechteroever het geval is, toch niet van 3M. Ondertussen weten we dat 3M natuurlijk de belangrijkste vervuiler is inzake PFOS, maar spijtig genoeg voor Vlaanderen niet de enige. Zelfs de ijsberen op de Noordpool hebben PFOS in hun bloed. U weet waar de biometrische survey uiteindelijk zal eindigen. Heel erg ver. Zijn we daar vragende partij voor? Uiteraard wel, binnen de mate van een logische prioritering en praktische mogelijkheden is dat aan de orde.

Wie heeft me de eerste keer over PFOS ingelicht? Dat was De Gazet van Antwerpen, dat moet ik toch zeggen. In 2004 was er dat duidelijke artikel over organismen op Blokkersdijk. Dat herinner ik me nog, ik had toen nog een echte job. Ik was bijna parlementslid, maar ik had nog een echte job. Ik herinner me dat ik bij de lectuur van die krant dacht: oei, wat is dat? Ik las dat jongere collega's zich de pleuris schrokken, mijnheer Schiltz, maar ik ben een oude sassa. Ik neem aan dat u in 2004 de gazet nog niet las. Dat stond er toen in. Dat is bij herhaling terug boven water gekomen. Dat heb ik al toegelicht.

Wat was de inhoud van mijn communicatie dan geweest? Dat heb ik al gezegd: hoera, we ruimen die rommel op. Dat was kort gezegd mijn communicatie. Wie moest dit trekken? In eerste instantie, de werfcommunicatie is voor Lantis. Dat lijkt me logisch, mevrouw Rombouts. Naarmate dat er gezondheidsaspecten bijkomen, komen er ook andere administraties in beeld. Er was een stakeholdersoverleg, lees de mail van de heer Van Herreweghe van 29 september. Het was duidelijk de bedoeling om dit samen op te lossen. Vindt u ook niet dat het ongelooflijk ongepast zou zijn om nu in retrospectief te zeggen:

die en die en die zijn de valsspelers hier. Ik vind dat flauw. Als dat de bedoeling is van een commissie, buiten sommigen die zich al hebben geuit, zou me dat teleurstellen. Het is alleszins niet mijn bedoeling. Men zit daar allemaal samen. Men krijgt die rapportages samen. Men komt samen tot besluitvorming. Achteraf mikado gaan doen en stokje per stokje wegspeken om uiteindelijk één scherp stokje in iemand zijn oog te duwen, een oud-collega, daar doe ik niet aan mee. Ik zeg het u op voorhand. Wie had dat allemaal moeten doen? Werfcommunicatie Lantis, stakeholder met de VMM, de OVAM en Grondbank, Zorg en Gezondheid uiteraard die veel te laat mee in het bad zijn genomen. Is dat een verwijt van mij aan iemand? Neen. Is dat een vaststelling? Ja. Moeten we dat onderzoeken? Ik denk het wel.

Wanneer is die 'neen' er gekomen? Ik heb het gezegd: in oktober. Waarom heb ik die geslikt? Dat heb ik herhaaldelijk gezegd. Dat zijn die twee redenen, ik was gerustgesteld. Het politieke risico vanuit Zwijsrecht dat ik heel groot inschatte en dat er dan blijkbaar niet was, staat in mijn kriebels, en de redenen vanuit Leefmilieu die ik aannemelijk vond.

Het gunstig advies dat we gaven aan de omgevingsvergunning van 3M, als we als stad adviseren toetsen we het regelgevend kader af en niet meer dan dat. Iets anders zou raar zijn. Als dat daarin past, geven wij een gunstig advies. Zo eenvoudig is het. Ik sta daar nog altijd achter. Men kan niet met de kennis en de normen van vandaag zeggen dat de administratie het toen helemaal anders had moeten doen. Dat zou nogal straf zijn.

De inzichten zijn recent verscherpt. In De Zevende Dag vroeg men mij wat dat is. Ik verwijs daarmee natuurlijk vooral naar de huidige aanpak van PFOS door de Vlaamse Regering. Er is dan een doorvertaling geweest van internationale waarden naar een heel concreet Vlaams regelgevend kader over welke fracties men voor welke bestemming precies mag gebruiken met welke vervuilingsgraad.

Tot mijn grote opluchting kan ik u toch zeggen dat wat ik in 2017 al dacht, nu bevestigd is. In mijn ogen, en dat is grotendeels bevestigd door Karel Vrancken als opdrachthouder, is Lantis als een goede huisvader met de werf omgegaan. Men is niet als een onzorgvuldige, onverantwoordelijke, risico met de volksgezondheid nemende actor tekeer gegaan. Ze hebben als een goede huisvader opgetreden. Ze hebben zelfs geen enkel probleem met de afschaling van 8 naar 3 microgram per kilogram. Ze hebben die zonder probleem verteerd. Ze moeten daar eigenlijk in de praktijk bijzonder weinig aan wijzigen omdat ze ervoor hebben gekozen om geen enkele grond buiten die bewuste werfzone, we weten allemaal dat er een gat zit in het Vlaams decretaal kader, we zien wel hoe we dat moeten oplossen, het is natuurlijk cynisch, om aan de strengste normen te voldoen.²

Dat is dan de kapstok om naar de Raad van State te gaan. Ik vind dat cynisch. Daar sta ik op dezelfde hoogte als de burgerbewegingen die zich vandaag uiten. Als je lang genoeg leeft, maak je alles mee, ik ben een oud-strijder van dit dossier. Ik heb 20 jaar gediscussieerd over de mobiliteit in de grootstedelijke regio Antwerpen en dus in Vlaanderen. 20 jaar. We hebben dat vlot gekregen: 'the fellowship of the ring' of het Toekomstverbond. Dat we dat nog moeten meemaken! Die mensen voelen zich ook geschoffeerd door de kritiek. Het is zo. Ik stel vast dat er een strak regelgevend kader is gekomen en dat Lantis daaraan kan voldoen. Ik voel me gesterkt in het vertrouwen dat ik in die organisatie altijd heb gesteld.

Ik sluit af met de hoop dat de ratio in dit dossier zal zegevieren en dat we zo snel als mogelijk het grootst mogelijke leefbaarheidsproject kunnen verderzetten en afronden. Het is voor mijn stad belangrijk, het is voor de mensen rond mijn stad heel erg belangrijk. Het is voor mobiliteit, modal shift en klimaat een heel belangrijk project en niet het minst voor de Vlaamse economie en welvaart een cruciaal project. We kunnen in dit Vlaanderenland

² Verduidelijking door de heer De Wever: "Dit verwijst naar het recente arrest van de Raad van State over de grondwerken, waarover de actualiteit snel vordert.".

nog iets realiseren waar heel de wereld naar kijkt. Heel de wereld kijkt ernaar, dat kan ik u zeggen, ik ben in Singapore geweest en heb er lezingen over gegeven. Ofwel kunnen we dat nog, en als we dat niet meer kunnen, denk ik dat we er heel slecht voorstaan.

Ik heb me nu wat laten gaan, ik hoop dat u me dat niet kwalijk neemt. Ondertussen heb ik wel alle vragen trachten te beantwoorden.

De voorzitter: Dank u, mijnheer De Wever, voor de antwoorden op de vele vragen.

U hebt geciteerd uit het mailverkeer van de heer Van Rensbergen dat gisteren ook verscheen in de pers. We hebben allemaal samen vastgesteld dat dat document niet bij de documenten van onze onderzoekscommissie zit. We hebben nochtans alle documenten opgevraagd. Kunt u ons dat bezorgen?

Bart De Wever: Ik zal het u bezorgen. Het zit niet in mijn persoonlijke map, ik ben gaan snuisteren. Ik bereid de dingen graag voor, ik heb ook dit voorbereid, dus ik heb wat gesnuisterd. Die snuisterij levert al eens iets op. Ik zal het u overmaken.

De voorzitter: Dank u wel. Dat was niet als verwijt bedoeld, het zou gewoon handig zijn voor onze documentatie.

De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Mijnheer De Wever, bedankt voor uw antwoorden. Ik kan u verzekeren dat ik in 2004 al de leeftijd had om een krant te lezen. Ik ben blij dat u mij zo jeugdig inschat. Ik was toen niet in België, ik studeerde in het buitenland. Ik heb de berichten toen niet gelezen. Ik heb wel andere bronnen en artikels gelezen over de problematiek in de afgelopen jaren. Ik ben zeker van mijn sokken geblazen en van mijn stoel gevallen, zeker als inwoner van linkeroever baart me dat grote zorgen.

Als ik in uw plaats in zo'n comité zou zitten, en grondig mijn huiswerk gemaakt had, zoals u dat deed, dan zou ik zeer verontrust zijn. Het zou bij mij niet alleen een opportuniteit zijn van 'hoera, we kunnen dit project nog beter verkopen dan wat het al is!' Voor alle duidelijkheid, de onderzoekscommissie moet de opportuniteit van Oosterweel niet onderzoeken, deze onderzoekscommissie wil alleen aan het licht brengen hoe zo'n vervuiling zo lang heeft kunnen bestaan. Het is vooral niet zomaar een tijdelijke vervuiling maar een die er altijd zal blijven. Zoals u ongetwijfeld in uw research hebt ontdekt, gaat het over 'forever chemicals', stoffen die er voor altijd zijn, die ten eeuwigden dage ergens in het milieu vastzitten.

U hebt aangegeven dat u zich hebt laten overtuigen door de administraties. Die zeiden dat er geen probleem was voor de volksgezondheid. Ze hebben ook gezegd: het zit in de werfzone, want we weten niet hoe ver die vervuiling verspreid is. Het siert u dat u zich laat geruststellen door een collega van een naburige gemeente, maar hebt u zich op geen enkel moment afgevraagd hoe het zat met de rest van linkeroever? U haalt het terecht aan, het zit in de bodem. Ik citeer u: de bo-dem. Het zit in het grondwater, in de grond. Het is niet ondenkbaar, als Blokkersdijk vergeven is van de chemische bommetjes, de veldmuizen, dat de vervuiling zich door Sint-Annabos, Het Rot, verder op linkeroever zou begeven hebben. Als de OVAM zegt: we weten veel minder, had u dan niet de reflex om op linkeroever toch ook eens verder te kijken?

Bart De Wever: Natuurlijk. Enfin, ik noteer, het is altijd gemakkelijk om met 'The Institute for Advanced Hindsight' achteraf te zeggen dat men op elk moment slimmer zou geweest zijn dan de administratie. Ik twijfel daar eerlijk gezegd aan, maar goed, ik kan uw competenties niet inschatten, alleen de mijne, maar ik denk dat dat niet echt de werkelijkheid is.

De administraties in Vlaanderen zijn vrij stevig uitgebouwd. Het lijkt me raadzaam om hun oordeel te volgen. Dat is alleszins wat ik heb gedaan. Heb ik dan de vraag niet gesteld hoe

het zat met de rest van linkeroever? Natuurlijk heb ik me die vraag gesteld. Maar de logica van het dossier was wel heel duidelijk: hoe dichter bij 3M, hoe erger de vervuiling. Maar net ten zuiden van Blokkersdijk, nog ver van bewoond gebied, zegt men al dat er geen humane risico's bestaan. Dat is misschien onwaarschijnlijk, er zullen wel documenten opduiken, maar ook in Zwijndrecht maakte men zich geen zorgen over de humane populatie. Daar zit de vervuiling dan nog in woongebied! Men gaat er dan nog van uit dat het in de bodem breder zit dan in het water. Als dat al geen probleem is, zal er verder op linkeroever uiteraard ook geen probleem zijn.

Leefmilieu zei op dat moment: dat is een van de redenen om niet aan de inwoners van linkeroever te gaan zeggen dat daar iets zit. Het eerste wat ze gaan vragen, is wat er scheelt, maar we hebben nog niet gemeten, we kunnen daar niet op antwoorden. Dus kom ik opnieuw tot mijn basisvraag: is er voldoende proactief tijdig en volgehouden opvolging gegeven aan de PFOS-problematiek vanuit de Vlaamse administratie? Net als u denk ik dat dat niet het geval is. 'The writing is on the wall'. Dat de OVAM verder onderzoek zou doen, leek mij ook de logica zelf. Ik ben natuurlijk niet de bevoegde minister. Ik ben een burgemeester, op dat moment gerustgesteld voor zijn bevolking.

Als u vraagt of ik sinds 2017 tot de metingen van nu onder het huidige regelgevend kader wat meer actie had verwacht? Ik ben geneigd van u daarin te volgen.

Willem-Frederik Schiltz: Uiteraard zijn we allemaal specialisten van het hoger instituut voor 'achteruitkijkspiegeldkunde'. Dat is nu eenmaal des mensen.

Ik heb mogen optekenen dat u ook pas achteraf – zij het kortelings geleden – een aantal vaststellingen hebt gedaan. Zoals: het agentschap Zorg en Gezondheid had vroeger moeten betrokken zijn. Dat dachten we allemaal.

Bart De Wever: Ik dacht dat dat zo was. Toen men zei dat ze dat dossier in 2021 ook eens hadden gekregen, hoorde ik het ook in Keulen donderen. Opnieuw, de basisstelling: is er voldoende proactief, volgehouden en horizontaal informatie uitgewisseld en op basis van die informatie gehandeld? Ik zou heel blij zijn als uw commissie daar de klaarheid schept die iedereen zoekt.

Willem-Frederik Schiltz: U bent dus een bezorgde burgemeester. Er is een opportuniteit om te communiceren, er zijn een aantal geruststellende signalen om op dat moment niet verder gealarmeerd te zijn, een aantal deducties en perimeters enzovoort, en vooral: er komt nog bijkomend onderzoek, als er iets is, zal ik het wel horen. Het is de juiste assumptie dat dat toen uw perceptie was. Alleen is er nadien niets meer gebeurd. Het beloofde onderzoek is er niet gekomen. Er zijn in de werfzone bijkomende peilingen gebeurd. De OVAM heeft niet naar Zwijndrecht gebeld. Er is verder nauwelijks werk verzet. Nochtans, niet alleen in 2017 bij het politiek stuurcomité, maar ook in 2018 is er – zeker bij de heer Van Camp – nog altijd die bezorgdheid.

Er is communicatie, die u intussen ongetwijfeld bereikt heeft, intern bij Lantis, die zegt dat het een mirakel is dat er een jaar lang niets in de pers gekomen is, maar dat dit niet vol te houden is; er zijn binnenkort werken aan de leidingen van Fluxys, dan lopen daar mannetjes in witte pakken rond en gaat iedereen zien dat er iets aan de hand is. Is er dan geen lichtje gaan branden bij u, dat u daar destijds al heel erg pro was? Als ze dat nu bij Lantis zelf al zeggen, is het wel heel erg duidelijk? Is er dan bij u een moment gekomen om het alsnog eens voor te stellen?

Bart De Wever: Ik denk niet dat daar nog op teruggekomen is in de verdere rapportages aan het stuurcomité. Het kan zijn dat ik me vergis, maar ik kan me dat niet herinneren. Ik heb dat niet direct teruggevonden. Men is daar niet meer op teruggekomen. Men is de werken beginnen uitvoeren als de goede huisvader die men is. Men heeft zoals ik had voorspeld in 2017 onmiddellijk gezien dat het geen groot geheim was, gezien de manier waarop de werken werden uitgevoerd. Er worden trouwens werkbezoeken georganiseerd met als titel 'Werkbezoek PFOS'. Wat een doofpot zeg!

Dat op een gegeven moment iemand daar wel eens een vraag over ging stellen, leek me nogal helder. Dat het in deze omstandigheden zou zijn, van ons prettig samenzijn, dat kon ik me toen niet inbeelden, in 2018³, maar kijk.

Willem-Frederik Schiltz: Ik zeg niet dat ik het beter zou hebben gedaan in uw plaats, maar het is toch opmerkelijk dat er dan nadien niets meer gebeurt en dat u ervan uitgaat dat alles dan wel in orde zal zijn.

Bart De Wever: Mijnheer Schiltz, op dit moment heb ik zelfs met de huidige strengste regels die er zijn, geen indicatie dat er voor de bewoners van mijn stad problemen zijn. Ik hoop dat dat zo blijft.

Willem-Frederik Schiltz: Ik hoop het met u.

Bart De Wever: En er was alleszins niets wat ik had kunnen ondernemen om een historische vervuiling van de 20e eeuw nog weg te nemen. Ik denk dat we het daarover eens zijn.

Willem-Frederik Schiltz: Ik heb geen verdere vragen.

De voorzitter: Dan is het aan de Groenfractie.

De heer Annouri heeft het woord.

Imade Annouri: Dank u, mijnheer De Wever, voor al uw antwoorden.

Ik meen u te kennen als iemand die zich niet laat doen. Ik ken u ook als iemand die graag uithaalt. Daar bent u meteen mee begonnen in deze commissie. U hebt uitgehaald naar deze commissie zelf, naar de voorzitter en een lid van deze commissie. U hebt uitgehaald naar het gemeentebestuur van Zwijndrecht, alhoewel u aangeeft dat u zich niet wilt uitspreken over vergaderingen waarop u niet aanwezig was. U hebt uitgehaald naar Groen over ons zogezegde standpunt over de Oosterweelverbinding dat u blijkbaar niet goed kent. Dat doet bij mij vragen rijzen over al uw andere antwoorden. Ik heb het gevoel – het was de afgelopen 2 dagen zeer mistig in Vlaanderen – dat dit misschien uw voorbereiding was van deze commissie. U hebt vooral heel wat mist gespuid.

U haalt uit naar Zwijndrecht en haalt alles door elkaar. De gemeente Zwijndrecht is hier maandag geweest en heeft onder ede verklaard waar ze wel en niet van op de hoogte waren. Het gaat over PFOS-vervuiling waar ze van op de hoogte waren, op de site van 3M onder andere, en over het grondwater. Ze waren niet op de hoogte van het humaan-toxicologisch risico. Het rapport-Tytgat spreekt over de eieren en gewassen. Ik heb het gevoel dat dat een afleidingsmanoeuvre aan het worden is dat u wilt gebruiken. Ik begrijp dat wel, in de basket, ik ben zelf speler, wordt vaak gezegd: 'the best defence is the offence'. Ga u vooral richten op anderen. Ik wil het daar verder niet over hebben, los van mijn persoonlijke bedenkingen.

Ik had een vraag over de metingen en Linkeroever. U vroeg me hoe ik aan die informatie kom. Er zijn 800 metingen geweest van het agentschap Zorg en Gezondheid, waar 41 mensen van Linkeroever bij betrokken waren. De resultaten zijn gecommuniceerd. Er is eind oktober een infoavond geweest waar werd aangehaald dat bij 90 procent van die metingen de grens overschreden was en dat daar mensen van Linkeroever bij waren. Bent u daarvan op de hoogte? Was u als stad op die infoavond van het agentschap aanwezig?

Bart De Wever: We kennen dat als generiek gegeven. Verder is het ons uiteraard niet toegestaan om te weten welke overschrijding bij wie en in welke mate is gevonden.

³ 2017 (i.p.v. 2018).

Imade Annouri: Er is gezegd: bij inwoners van Linkeroever.

Bart De Wever: Dat kan, ja.

Imade Annouri: Dat is gezegd op die infoavond aan de bewoners van Linkeroever.

Bart De Wever: Dat is best mogelijk.

Imade Annouri: Dan heb ik nog een vraag. De infoavond werd georganiseerd door Zorg en Gezondheid. Het ging over de gemeente Zwijndrecht, die heeft zich daar mee achter gezet en dat ondersteund. Het ging ook over de inwoners van Linkeroever, die zijn meegenomen, was de stad zelf aanwezig op die infoavond? Zo ja, wat hebt u daar opgemerkt? Zo nee, waarom niet?

Bart De Wever: Ik was daar zelf niet. Ik zou moeten navragen of daar een vertegenwoordiging was, ambtelijk of politiek, van de stad. Dat kan ik u uit het blote hoofd niet zeggen. Ik zou mijn voorbereidende kaft 'gezondheid' moeten navlooien, maar daar zitten 200 bladzijden in, tegen dat ik dat gevonden heb, is de dag om. Ik kan dat zeker voor u nakijken, als u mij nog wil laten geworden welke avond dat precies was. Dan laat ik u weten of er iemand van de stad was.

Op uw eerste bedenking wil ik u nog zeggen dat ik nooit heb uitgehaald naar deze commissie. Integendeel, ik heb gepleit voor respect en zelfrespect voor deze commissie in haar hoedanigheid van onderzoeksrechter, en gezegd wat twee leden van de commissie, en niet de onbelangrijkste, gedaan hebben om dat te beschamen.

Ik heb ook niet uitgehaald naar Zwijndrecht. Ik heb alleen maar feiten geschetst die ik ken, en ik heb me dan nog beperkt tot de feiten die ik zwart op wit kan bewijzen. Punt. Als u daarvan iets wilt tegenspreken, moet u dat vooral doen. Dan moet u dat vooral doen. Ik nodig u uit. Ik luister met aandacht.

Imade Annouri: We zullen de mensen van Zwijndrecht die hier maandag zijn geweest zeker een volgende keer confronteren met de zagezegde mail. Ik noteer trouwens ook dat u in De Zevende Dag – ik was daar aandachtig aan het luisteren, ik zat zelf ook in de studio voor een beeldverbinding van 3 minuten – zei dat de bewijzen tegen Zwijndrecht verpletterend waren. Dat ze op de hoogte waren van de PFOS-vervuiling. Ze hebben altijd aangegeven dat ze op de hoogte waren. Had u het over het humaan toxicologisch risico? Had u het over de site van 3M? Daarvan waren ze net op de hoogte. Hoe dat dan verpletterend zou zijn via een mail die gisteren toevallig is opgedoken, mijnheer De Wever, weet ik niet. De mail zegt dat ze op de hoogte zijn gebracht. Ik vind dat eigenlijk allemaal afleidingsmanoeuvres. Ik zou daarover graag verder in discussie willen gaan met u, want ik wil daar met de mensen van Zwijndrecht verder over in discussie gaan.

Bart De Wever: Dat moet u vooral doen, absoluut. Ik zou dan ook de mensen oproepen die destijds Zwijndrecht zijn gaan inlichten, de heer Van Rensbergen zal u kunnen zeggen wie dat precies geweest zijn, naast hemzelf. Ik zou ook vragen wie dan precies voor het schepencollege is verschenen in 2019. Ik zou vragen of de burgemeester van Zwijndrecht aanwezig is geweest bij de vergadering van het schepencollege. Ik zou dat allemaal doen. Ik zou ook de Handelingen van het werfbezoek van het gemeentebestuur, dat was niet met de burgemeester maar met de heer Vervaet, nakijken. Ik zou dat allemaal nakijken als ik u was.

Imade Annouri: We zullen dat allemaal doen, maak u geen zorgen. Mijnheer De Wever, we hebben ...

Bart De Wever: Ik zou zelfs nog verder teruggaan in de tijd. Ik zou de Handelingen van de gemeenteraadcommissie van 2006 nakijken, ik zou het advies van Zwijndrecht bij de bodemsanering bij 3M nakijken, het advies van Zwijndrecht bij de bouwvergunning van de 'Rink', de water... *(Opmerkingen)*

Maar hij vraagt het! U moet dat allemaal nakijken, dan kunt u zich een beeld vormen van wat die mensen geweten hebben.

Imade Annouri: Mijnheer De Wever, wacht even. U bent het gewoon om monologen te geven, maar dit is een onderzoekscommissie waar wij vragen stellen en u antwoord kunt geven. Ja?

Wat u aangeeft, is al beslist. Dat is al besproken in de regeling der werkzaamheden van deze commissie. Als u daar opmerkingen over hebt, kunt u die doorgeven aan uw partijgenoten die mee die bespreking voeren, of anders had u misschien zelf in de onderzoekscommissie moeten stappen.

Bart De Wever: Ik kan maar suggesties geven. Het zijn maar suggesties.

Imade Annouri: Dat mag u zeker doen, maar het is uw toon, en ik ...

Bart De Wever: U hebt me hier een verwijt gemaakt! Dat ik die mensen aanval! Ik schets alleen maar wat feiten. U moet daar niet zenuwachtig van worden.

De voorzitter: Collega's, kunnen we ons houden aan de vragen en de antwoorden alstublieft? Collega Annouri, kunt u zich daar ook proberen aan te houden?

Imade Annouri: Maak u geen zorgen, ik ben niet zenuwachtig. Ik vind gewoon de toon waarop u deze onderzoekscommissie toespreekt van weinig respect getuigen. Dat vind ik jammer, want we hebben hier al heel wat mensen gehoord die antwoord hebben gegeven op al onze vragen. We doen goed werk. Dat was de toon die u bij het begin hebt gezet en nu volhoudt, dat getuigt van weinig respect. Dat zegt toch wel het een en ander.

U hebt daarnet duidelijk gezegd dat er geen metingen zijn gedaan bij mensen van Linkeroever waarvan wij weten dat hun bloedwaarden te hoog waren. Goed, er is al één infoavond geweest waar duidelijk werd gezegd dat de bloedwaarden bij de mensen van Linkeroever overschreden waren. Dat de stad daar aanwezig was of niet ging u voor mij uitzoeken. Ik kan u zeggen wanneer die infoavond was: 29 oktober. Ik zou graag het antwoord krijgen of de stad daarbij was betrokken ja of neen. Ik wil daarmee niet ingaan op het mysterie van de 'hindsight' zoals u aanhaalt.

Dit is een 'wat als?' voor heel wat mensen in Zwijndrecht en Antwerpen. Ze zijn in 2017 begonnen met allerlei activiteiten, ze hebben zaken opgestart of zijn landbouwer geworden. Dat hadden ze nooit gedaan als er informatie was gedeeld over dat humaan-toxicologische risico. Als u op de hoogte was gesteld – het is een moeilijke vraag, het is in 'hindsight', dat geef ik eerlijk toe – van dat rapport-Tytgat of van die extra nota's, over het risico, over de eieren enzovoort, had er dan volgens u expliciet gecommuniceerd moeten zijn? Had dat dan wel het geval geweest? Had u dan een andere houding aangenomen? Had u dan de mensen gevolgd die u zeiden dat het niet moest gebeuren?

Bart De Wever: Was de stad betrokken op 29 oktober? Dat noopt mij te vermoeden dat u denkt het antwoord op die vraag te kennen, dat dat niet het geval was. Het zal ons een half uur kosten, maar als u dat graag wilt, kan ik u voorlezen hoezeer de stad betrokken is bij elk initiatief wat betreft de metingen van het bloed, de biometrische gegevens en de bodem. Ik wil u de collegiale brieven voorleggen, dat is een overzicht van een aantal bladzijden van de essentie. Als het uw bedoeling is met uw vraagstelling om een beeld te schetsen van 'de stad trekt zich dat niet aan' denk ik dat dat ver van de realiteit is. Ook van die ene infoavond zal ik u nog laten geworden of daar iemand ambtelijk dan wel politiek aanwezig was.

Wat de 'counter factual analysis' betreft, denk ik dat dat een heel moeilijke vraag is. Daar kan men niet op antwoorden. Wat als men op een gegeven moment iets anders had geweten dan men wist? Hoe had men dan gehandeld? Als men zijn voet 2 centimeter meer naar rechts had gezet, en verder was gewandeld, dan was men jaren later ergens anders

terechtgekomen. Daar kan niemand op antwoorden. Ik weet dat niet. Ik weet dat niet. Ik kan niet antwoorden op vragen over hoe ik mij zou hebben gedragen ten opzichte van documenten die ik nooit heb gezien. Dat kan ik niet.

Imade Annouri: Dat begrijp ik. Dat is een eerlijk antwoord.

U moet enkel antwoorden op de vragen die ik heb gesteld over 19 oktober, niet op de vragen die ik niet heb gesteld. Ik zou dat graag weten, dat is puur informatief. U mag gerust nog allerlei documenten toevoegen als u vindt dat de onderzoekscommissie daarvan op de hoogte moet zijn. U mag die zeker nog doorsturen.

Ik zou graag verder ingaan op de situatie vandaag in Antwerpen zelf, met de gekende informatie, gewoon om te weten wat er allemaal gaande is. In het Sint-Annabos op linkeroever zit vandaag meer dan 20 microgram per kilogram PFOS in de toplaag van de grond. Sinds wanneer hebt u daar informatie over? Hebt u weet van de verontreiniging van het Sint-Annabos zelf?

Bart De Wever: Dat kan ik u uit het hoofd niet zeggen. Dat zou ik moeten opzoeken. Sinds wanneer ik dat precies weet, weet ik niet, maar dat er PFOS in de grond zit is evident. Het omgekeerde zou verbazen als men de metingen op de werfzone kent. Dat is zo goed als de werfzone. Daar woont niemand, dat is geen woongebied. Zelfs met de huidige bodemsaneringsnorm hebben we daar wel een paar overschrijdingen. Men zit daar tegen de werfzone.

Imade Annouri: Er zit 20 microgram per kilogram PFOS in de toplaag. Het voorstel van bodemsaneringsnorm voor natuurgebied is 3,8 microgram. Dat is toch een stuk hoger.

Bart De Wever: We spreken nu wel over een bodemsaneringswaarde die een jaar tot anderhalf jaar oud is. Dat moeten we er wel bij zeggen.

Imade Annouri: Is er vanuit de stad Antwerpen contact geweest met de OVAM over de sanering of de plannen rond en in het Sint-Annabos?

Bart De Wever: Die vraag zou ik moeten stellen aan de bevoegde vakschepen.

De voorzitter: Het is belangrijk voor deze en volgende zittingen dat we ons proberen te houden aan de opdracht van de onderzoekscommissie. Dat is inderdaad eerder een vraag voor de bevoegde vakschepen, mijnheer De Wever. Die moet misschien eerder in de gemeenteraad van de stad Antwerpen worden gesteld. Ga vooral verder met uw vragen.

Bart De Wever: Ik denk dat die zelfs al door u gesteld is in de gemeenteraad! Ik had niet gedacht dat u daarop zou terugkomen.

Imade Annouri: Ik probeer elk alibi te gebruiken om een antwoord te krijgen op mijn vragen. Kijk, het is een 'bad habit' om te zeggen dat de Antwerpse politiek ook de nationale politiek is, maar dat zal ik nu even links laten liggen. Dat was een terechte opmerking van de voorzitter.

Een vraag over het verleden. In de periode 2017 en daarna, hoe vaak had u contact met de heer Van Camp? Hoe vaak had Koen Kennis contact met hem? Dat vraag ik omdat die nota van Tytgat over het humaan toxicologisch risico gekend was bij het stuurcomité of toch bij mensen van Lantis maar u nooit heeft bereikt. Is dat ooit tot bij u gekomen? Is daar ooit iets over gezegd of niet?

Bart De Wever: Dat kan ik u niet exact zeggen, ik hou daarvan geen teller bij. De heer Van Camp ken ik al heel erg lang in verschillende hoedanigheden. Wat dit onderwerp betreft, wat u aanbelangt, hebben we normaal gezien telkens een contact in de aanloop naar een stuurcomité. Dat is niet onlogisch. We bereiden dat voor en zoeken informatie. Ik mail wel eens een vraag of er wordt gebeld. Het enige stuurcomité dat ooit over PFOS

heeft gesproken, of mijn geheugen zou me finaal in de steek moeten laten, is dat van 18 september 2017. Ik kan me verder niets herinneren, ik vind ook niets terug in mijn mailbox.

Ik kan me niet herinneren dat het daarna, ik heb u dat geschetst, er was nog mailverkeer met de heer Van Herreweghe, nog formeel geïdentificeerd is.

Imade Annouri: Ik geef dit gewoon aan omdat de heer Van Camp – denk ik – zei dat hij heel ongerust was. Ik denk dat hij dat in deze commissie heeft gezegd. Ik geloof hem. Hij heeft hier een zeer goede tussenkomst gedaan. Ik vraag me af of dat nadien geëscaleerd is, of dat verder is gecommuniceerd, of dat is doorgegeven. Hebt u dat op een bepaald moment ...

Bart De Wever: Ik heb u al geschetst hoe we de aanloop naar 18 september samen hebben beleefd, en met welke attitude ik daar ben binnengekomen.

De heer Van Herreweghe, ik heb de Handelingen van uw commissie gelezen, heeft daar uitstekende pv's opgesteld, over hoe ik me heb opgesteld. Dat was uiteraard met dringende zorgen, ik heb u toegelicht waarom die er waren. Dat is nogal evident.

Imade Annouri: Het is eigenlijk een stuk aansluitend op de vraag van de heer Schiltz. Ook na 18 september 2017 heeft hij verschillende keren zijn bezorgdheid geuit. Hij heeft dat op de tafel gelegd en gezegd dat er een probleem was. Dat is de black box waar ik het over had. Plots krijgen we te horen dat verschillende mensen wilden communiceren maar dat werd overruled. Hoe kunnen we dat scherp krijgen? De heer Van Camp heeft verschillende malen zijn ongerustheid geuit, in zijn verschillende hoedanigheden, en wat dan? Dat probeer ik te begrijpen. Als dat de les is voor de toekomst, wat gebeurt er dan de volgende keer als iemand op de tafel klopt en zegt dat hij zich zorgen maakt en dat er iets moet gebeuren? Gaat dat dan opnieuw verdwijnen in ...

Bart De Wever: Die ongerustheid deelde ik ook! Dat heb ik al tig keer verteld. We namen een totaal onnodig en heel groot risico in dat dossier. Dat was een heel groot politiek risico, namelijk dat men ons zou gaan verwijten dat we dit in een soort doofpot zouden hebben willen steken, wat ongelooflijk en absurd is. Als men nog maar een paar uur neemt om het dossier te bestuderen, dat men dan zoiets zou durven denken! Maar ik weet hoe mijn stiel werkt. Achteraf bekeken, hebben we gelijk gekregen, want kijk, we zitten hier.

Ik lees allerlei weekbladen met allerlei beweringen en het is zo uitgekomen. De heer Van Camp was ook die overtuiging toegedaan, dat het een onnodig risico was. Als men een goed verhaal heeft, vertel het dan aan iedereen! Doet men dat niet, dan is het een heel slecht verhaal. Dat is het vandaag helaas geworden, het is een heel slecht verhaal geworden. Dat is heel jammer. Als er politiek misbruik van wordt gemaakt, is dat jammer.

Imade Annouri: Over wie er politiek misbruik van maakt, kunnen we van mening verschillen.

Bart De Wever: Dat denk ik ook.

Imade Annouri: Het lijkt misschien een banale vraag, maar ik wil ze toch stellen voor het verslag, bij deze geeft u dus aan dat er nooit vanuit het schepencollege, vanuit het stuurcomité, vanuit de raad van bestuur van Lantis, op geen enkel moment iemand gesproken heeft. U geeft aan dat niemand, niet Koen Kennis, niet Bart Van Camp, u gesproken heeft over het rapport-Tytgat, over de humaan-toxicologische risico's.

Bart De Wever: Het rapport-Tytgat ...

Imade Annouri: Dit zijn extra vragen.

Bart De Wever: Op uw extra vragen kan ik u zeggen dat ik daar niets van terugvind. Ik tast in mijn geheugen. Dat zijn serieuze boterhammen nietwaar. U hebt de verslagen gezien. Ik kan me dat echt niet herinneren, ik zou het u anders echt eerlijk zeggen, ik zou me daar niet voor schamen.

Imade Annouri: U hoeft ook niet beschaamd te zijn.

Bart De Wever: Ik herinner me dat niet. Ik heb dat zeker niet gekregen, anders zou ik het in mijn mailbox terugvinden, alles gaat over de server van de stad, men kan niets wissen. U bent onderzoeksrechter, dus u kunt dat allemaal opvragen. Ik heb daar geen moeite mee. Ik vind er niets van terug.

Heeft niemand me daarover gesproken? We zijn 4 jaar later, is er over Tytgat gesproken? Ja, natuurlijk, veel. Maar dat tweede rapport, daar heb ik geen herinnering aan. Ik meen te kunnen zeggen, ik weet zeker dat ik het niet heb gekregen, dat ik er nooit over ben aangesproken door iemand.

In heel de aanloop naar 18 september hebben we omtrent PFOS de goeie beslissing genomen: we gaan ervoor, we gaan communiceren. De mail van de 29e luidde: we gaan dat uitvoeren. Ik was content. Maar in oktober kwam de mededeling dat we er niet voor gingen, er waren toch geen risico's en er zouden te veel vragen komen en in Zwijndrecht trekken ze het zich toch niet aan. Daarmee was het gedaan, zo simpel is het. Sorry hoor. Daarna zijn we daar niet meer op teruggekomen. U kunt het zich niet voorstellen, maar in het schepencollege hebben we ook nog wel wat anders te doen.

Imade Annouri: Dat weet ik wel. Ook daarover kunnen we van mening verschillen, wat jullie daar juist doen.

Het is aan ons om daar een antwoord op te vinden. We zullen het zelf moeten uitklaren. Ik noteer, en ik geloof u ook dat u zich er niets van kunt herinneren. Ik ben opgegroeid in Hoboken, daar zit Umicore, men mocht daar geen groenten telen in de grond. Zoiets blijft je wel bij. Als dat wordt gecommuniceerd – geen gewassen, geen eieren – dat vergeet men niet.

Ik vind het wel bijzonder, wie was op de hoogte, wie is daar vertegenwoordigd? Er is het stuurcomité, er zitten leden van uw partij in de raad van bestuur van Lantis enzovoort, en nooit is de informatie doorgestuurd. Ik kan alleen maar concluderen dat men het niet belangrijk vond om u op de hoogte te brengen, of men vond het niet belangrijk genoeg om daar verder over te communiceren of op door te gaan.

Bart De Wever: Nu u het toch vraagt, ik kan niet namens anderen antwoorden, maar ik stel me die vraag ook, mijn indruk is dat men de antwoorden van Tytgat niet inschatte als zijnde alarmerend voor de volksgezondheid en in die zin niet inschatte dat dat zijn eerste bevindingen tegensprak. Men zou kunnen verwachten dat als een professor toxicologie vaststelt dat er werkelijk een probleem is voor de volksgezondheid die informatie brede voeten zou hebben gekregen. Je kan je toch niet inbeelden dat zoiets stil zou blijven? Enfin. Je kan je toch niet inbeelden dat Tytgat dan zou blijven zitten, hopende dat nooit iemand dat zou te weten komen?

Als ik u een rapport geef, mijnheer Annouri, er is een serieus probleem in uw achtertuin met vergif, en ik stel vast dat u daar vervolgens niets mee doet, ga ik toch niet jaren zitten fluiten en denken 'het is zijn probleem, wellicht zal niemand mij daar ooit nog over aanspreken'. U had dat aan de mensen van Lantis moeten vragen. Ik weet niet of u dat gedaan hebt. Dat pv is 133 bladzijden. U stelt veel vragen, ik heb niet alles gelezen, of ik heb dat toch niet gelezen. Die vraag moet u aan hen stellen. U moet die toch niet stellen aan iemand die het nooit gelezen heeft. Ik begrijp dat u die vraag stelt, stel ze aan degenen die het gelezen hebben. Dat zijn er veel. Stel ze aan Tytgat zelf.

Imade Annouri: Oké, ik stel vast dat u zelf aangeeft dat er geen risico werd gezien, u gaat ervan uit dat er geen risico werd geacht voor de volksgezondheid en er daarom niet verder is op ingegaan. U hebt aangegeven eerder in de commissie dat het een ander verhaal zou geweest zijn als u dat gelezen had. Was u maar op de hoogte gebracht van dat humaan toxicologisch risico.

Betreffende de mail van David Van Herreweghe van 29 september heb ik een vraag over het voorzorgsprincipe en wat u had kunnen doen. Er wordt in de bijlages gesproken over een luchtdepositie, de PFOS-vervuiling wordt mooi uitgelegd, ze verspreidt zich via de lucht. Er is een kaart van 3,5 kilometer daarrond, daarmee zitten we ook in Antwerpen. Er wordt gesproken over de vervuiling en het voorzorgsprincipe. Hebt u daar als stad iets mee gedaan? Zijn er dingen gebeurd zoals metingen? Iets anders?

Bart De Wever: Dit wordt de eeuwige herhaling van hetzelfde. Als men zegt dat er in het hart van de vervuiling geen gevaar is voor de menselijke populatie, ga je ervan uit dat dat via de wind over de Schelde ook niet het geval zal zijn. Het antwoord is dus 'neen'.

Imade Annouri: Ik heb momenteel geen vragen meer.

De voorzitter: De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Dank u wel. Mijnheer De Wever, voorafgaand heb ik één vraagje: het is fantastisch dat u onze verslagen hebt gelezen, maar normaal gezien kunt u daar niet aan. Hebt u ze gekregen van de heer Daniëls?

Bart De Wever: Koen, heb je mij dat gegeven, terwijl je dat niet mocht?

Koen Daniëls: Ik kan daar zeer formeel in zijn: neen.

Jos D'Haese: Dan is mijn enige vraag aan u, mijnheer De Wever, hoe u dan toch op onze hyperbeveiligde drive geraakt bent?

Bart De Wever: Dat is een heel goede vraag.

Jos D'Haese: Dan kunt u nu zeggen van wie u de verslagen gekregen hebt.

Bart De Wever: Neen, dat kan ik niet. Maar ik zal het u laten weten. Ik weet het eigenlijk niet. Ik heb medewerkers die prachtige kaften voor mij maken, per onderwerp, en ik heb die gelezen. Ik zal het nakijken.

Jos D'Haese: Dus u hebt het doorgekregen van uw medewerkers?

Bart De Wever: Iemand heeft dat voor mij afgeprint. Ik zal het nakijken, van wie ik dat gekregen heb. Ik kan het u niet uit het hoofd zeggen, anders zou ik het u zeggen. Ik heb hier een eed afgelegd, dus als ik het zou weten zou ik het u zeggen, hoor.

Jos D'Haese: Ja, het geheugen is een speciaal ding.

Bart De Wever: Het heeft niets met geheugen te maken. Je kunt alleen iets weten wat je weet. Dan kun je het ook niet vergeten.

Jos D'Haese: Het heeft ook iets met parlementaire reglementen te maken.

Bart De Wever: Ik zal het voor u nakijken.

Jos D'Haese: Dat is fantastisch. Ik was al blij dat u de weg naar hier had teruggevonden, als parlamentslid.

Bart De Wever: Mijnheer D'Haese, ik zit hier al 20 jaar. Kunt u misschien uw toon een beetje matigen?

Jos D’Haese: Als u het mij vraagt, dan is de eedaflegging die u daarnet hebt gedaan de tweede keer dat ik u hier heb horen spreken tijdens deze legislatuur, na de eerste eedaflegging.

Bart De Wever: Het is niet aan u om te beoordelen wat een goede volksvertegenwoordiger doet, echt niet. Een beetje bescheidenheid, de eerste keer dat je hier zit, zou u sieren.

Jos D’Haese: In dat geval had het u gesierd als volksvertegenwoordiger, mijnheer De Wever, als u gewoon toegang had gevraagd tot de documenten. Dan had u ze op de juiste manier kunnen inkijken.

Bart De Wever: Ik sluit niet uit dat het zo gebeurd is.

De voorzitter: In deze discussie heeft collega D’Haese wel een punt. Er is in het reglement opgenomen dat deze documenten enkel mogen worden ingezien door de leden van de onderzoekscommissie, tenzij er uitdrukkelijk toegang toe gevraagd wordt door andere parlementsleden. Er zijn parlementsleden van andere fracties die dat ook gedaan hebben. Het is ook zo dat alle documenten van de onderzoekscommissie die in de SharePoint staan enkel door parlementsleden mogen worden bekeken. Het is zelfs niet de bedoeling dat medewerkers die kunnen zien, laat staan afdrukken. Het is dus wel degelijk een punt dat hier gemaakt wordt. Ik denk dat het inderdaad interessant is om ons te laten weten hoe u die informatie dan toch gekregen en afgedrukt hebt.

Ik laat nu graag collega D’Haese verder gaan met zijn vragen.

Jos D’Haese: Dank u wel. Misschien kan ik na deze valse start, mijnheer De Wever, beginnen met te zeggen dat ik u effectief kan bevestigen dat er te hoge bloedwaarden zijn gemeten op Linkeroever, in Antwerpen. Bijvoorbeeld bij een vriendin van mij, moeder van een kind, die daar twee jaar geleden is komen wonen. Ze heeft een kindje gekregen, en borstvoeding gegeven. Deze zomer heeft ze zich laten testen, en het resultaat lag boven de actielimiet. Als u en uw ministers in 2017 hadden ingegrepen, dan was zij nu niet vergiftigd geweest. Dat is voor mij waar deze commissie over gaat, mijnheer De Wever.

U hebt vandaag herhaaldelijk gezegd dat de PFOS-vervuiling een probleem was dat al lang gekend was: er waren al bodemsaneringsprojecten en bosmuizenstudies. De PFOS-problematiek die gekend was, is nu ook vastgesteld op de werf. Dat is wat u zei. Dat is net iets anders dan wat de mensen van BAM hier in de onderzoekscommissie gezegd hebben. De heer Hellemans zegt – ik citeer – “er was niet geweten dat het verder zat dan aan de site van 3M. Er waren twee locaties gekend: ter hoogte van de Palingbeek, en het water op de site van 3M. Dat was geweten.” BAM kreeg dan in juni-juli de resultaten van dat bodemonderzoek en de meetcampagnes. De heer Hellemans zei daarover, en ik citeer opnieuw: “Toen zagen we dat de verontreiniging op het hele projectgebied veel verder verspreid was dan was aangenomen. In de plaats van enkel aan 3M en de Palingbeek, lag het op de hele site, tot aan de Scheldetunnel.” De heer Van Camp zegt daarover: “het wordt natuurlijk wel wat ernstiger als je op 20 juli de vaststelling doet dat de situatie toch wel erger is dan men had ingeschat, in die zin dat de verontreiniging die men onderzocht ook de E34 en de Schelde had overgestoken.” Mijnheer De Wever, als u het mij vraagt, dan is dat toch net iets anders dan wat u hier zegt, en is het hele punt niet dat de PFOS-vervuiling op de werf in de doofpot is gestoken. Dat is uiteraard niet zo. Er zijn zelfs al rapportages over geweest in dit parlement. De kwestie is dat het veel verder ging dan men op voorhand dacht, en dat daar niemand over is ingelicht. Onder de E34, dat is natuurlijk de kant van Zwijndrecht.

Er is een discussie geweest of daarover moest gecommuniceerd worden naar de bevolking. U zegt dat u daar voorstander van was. En u zegt hier nog eens dat dat niet was om te zeggen dat er een mogelijk risico was voor de volksgezondheid, maar – ik citeer u van daarnet – “hoera, we ruimen die rommel op”, en u hebt herhaald dat er zwart op wit stond dat er geen gevolgen waren voor de humane populatie. U hebt net nog gezegd dat er zelfs

in het hart van de vervuiling geen probleem was. Dat was allemaal onder ede. U verwijst daarvoor naar een nota van BAM, van David Van Herreweghe, van 29 september.

Mijn eerste vraag aan u, mijnheer De Wever, is of u vindt dat BAM in die nota de conclusies van de OVAM correct weergeeft? Dat is de vraag.

Bart De Wever: Dat is een vraag die u niet aan mij moet stellen. Wij worden, als leden van het politiek stuurcomité, gebriefd door de administratie die door ons is opgericht om ons die briefing te geven. Er wordt ons gezegd, en dat is op basis van wat wij bij allerlei diensten en administraties hebben opgevraagd, dat er geen risico voor de volksgezondheid is vastgesteld. En dan zegt u: "u zegt dat onder ede". Ik zeg u onder ede dat het ons op die manier is medegedeeld. Uiteraard kun je niet liegen over dingen die je niet zelf bent gaan meten. Als politicus wordt er aan u gerapporteerd. Dat is wat in die rapportage stond, ergo ik kon niet communiceren over een risico voor de volksgezondheid, want dat was er helemaal niet, volgens de onderliggende documenten te mijner beschikking. Dus toen u mij in de eerste ronde vroeg waarover we dan wel hebben gecommuniceerd, heb ik u gezegd wat mijn inzicht wat dat betreft was. Dat er PFOS zouden zitten in de omgeving van 3M en Blokkersdijk, en dat men kon vermoeden dat die dus ook in de werfzone zouden zitten, dat heb ik u gezegd. Maar meten en weten is natuurlijk twee. Het is pas op het moment dat je gaat meten dat je weet in hoeverre daar PFOS zitten, en tot waar die zitten. Dat is in 2017 natuurlijk wel blootgelegd. Toen was de grote vraag: hoe gaan we daarmee om, en wat moet daar desgevallend over worden gecommuniceerd?

Jos D'Haese: Dank u wel. Mijn vraag was of u vond dat BAM de conclusies van de OVAM juist heeft weergegeven. Die vraag heb ik gesteld omdat de conclusies van de OVAM mee in de mail van David Van Herreweghe stonden. Ik zal het u gewoon even voorlezen, dan kunt u hier zeggen of dat goed gebeurt is.

Bart De Wever: Ik ga op die vraag niet antwoorden. Dat is toch niet aan mij? Ik ben niet de heer Van Herreweghe, ik ben niet de OVAM. Het is toch niet aan mij om daarover te oordelen. Dat is uw taak. Dan moet u die vraag stellen aan de heer Van Herreweghe en aan de OVAM: vindt u, van de OVAM, dat wat u hebt medegedeeld correct is vertaald in de rapportage aan het stuurcomité? Het enige wat ik u kan zeggen is wat wij, als leden van het stuurcomité, hebben ontvangen. Alles wat daarvoor gebeurd is moet u vragen aan de mensen die daarbij betrokken zijn geweest.

Jos D'Haese: Mijn vraag gaat over wat u van het politiek stuurcomité hebt ontvangen, de mail van David Van Herreweghe, met daarin de versie van de OVAM en de versie van BAM. Die vraag of u vindt dat dat correct is weergegeven is bijzonder pertinent, want het gaat erover of u op basis van de juiste informatie beslissingen hebt kunnen nemen, of niet. Ik zal het u kort voorlezen. De conclusie van de OVAM, zoals die ook in de nota stond die u gekregen hebt, is: "gebaseerd op de gegevens die vandaag" – 27 september 2017 – "voorhanden zijn, zijn er geen aanwijzingen dat er een direct humaan risico uitgaat van de aangetroffen concentraties". "De resultaten die vandaag bekend zijn beperken zich echter tot het terrein van 3M zelf en enkele grote wegen in de omgeving. Hierdoor bestaat nog onduidelijkheid over de concentraties die aanwezig zijn in de aanpalende woongebieden, en de daarbij horende blootstelling van de bewoners. Wil men volledig uitsluitel over deze aanpalende woonzones, en deze onzekerheid wegwerken, dan zijn bijkomende onderzoeksdata ter plaatse aangewezen." Mijnheer De Wever, u zei daarnet: "Zelfs in het hart van de vervuiling was er geen probleem."

BAM herschrijft dat. Mevrouw Rombouts heeft het daarnet voorgelezen. Ik haal er de twee belangrijkste zinnen uit: "De OVAM concludeert uit dit bijkomend onderzoek dat met de vandaag gekende gegevens er geen enkel risico kan zijn voor de mens. De gemeten waarden op de site van 3M en in de onmiddellijke omgeving zijn tientallen keren lager dan de vandaag gehanteerde minimum drempel. Dat maakt dat er nu al met zekerheid gezegd kan worden dat er geen gevaar voor dreigt voor de mens."

Mijnheer De Wever, dat zijn twee teksten die u hebt gekregen. Ik neem aan dat u die van BAM ... *(Opmerkingen van Bart De Wever)*

Jawel, die staan allebei in dat document waar u daarnet naar hebt verwezen.

Bart De Wever: Ja, maar ik kan u zeggen dat in 2017, toen wij onze beslissing moesten nemen, wij uiteraard hebben geoordeeld op basis van wat aan ons werd gerapporteerd, als leden van het politiek stuurcomité. Wat er daarvoor is gebeurd, hoe bepaalde teksten zijn omgezet of samengevat door anderen: dat hebben anderen gedaan, en daarover wens ik niet te speculeren. Ik heb het daarnet heel duidelijk gezegd: ik zit hier niet om met vingers te wijzen naar andere mensen die dingen gedaan of nagelaten of verkeerd zouden gedaan hebben. U hoort al die mensen. U moet dat aan hen vragen. Ik kan alleen antwoorden op wat mijn verantwoordelijkheid was, als lid van het politiek stuurcomité. Ik heb gehandeld op basis van de informatie die mij daar ter beschikking is gesteld. Die hebt u net voorgelezen. Ik ben van oordeel dat wij, op basis van die informatie, correct gehandeld hebben, maar dat er een enorme kans is gemist om transparanter te communiceren. Dat was mijn oordeel toen, en dat is het vandaag nog meer.

Jos D'Haese: Ik herhaal dat ik dit bijzonder essentieel vind, omdat het erover gaat op basis van welke informatie u welke beslissingen hebt genomen. Het gaat, dat zal ik nog eens herhalen, over dingen die u, als lid van het politiek stuurcomité gekregen hebt. Alles wat ik heb voorgelezen hebt u gekregen op 29 september. Het gaat niet over voorbereiding, het gaat over informatie die aan u is aangeleverd. Als u zegt dat BAM in dit verhaal de 'good guy' is, dan verwacht ik toch dat zij alle informatie op een correcte manier weergeven. Ik vind die vraag voor u echt belangrijk, mijnheer De Wever, want hier gaat het over waar er fouten zijn gebeurd. Dus is mijn vraag: vindt u dat BAM die informatie op een correcte manier heeft vertaald, ja of nee?

Bart De Wever: Die vraag moet u in eerste instantie aan de mensen van Lantis en de OVAM stellen. Ik weet niet hoe die twee met elkaar zijn omgegaan, en ik wens daar ook niet over te speculeren. Ik weet niet welk soort vergaderingen er waren, of wat er in dat stakeholdersoverleg is gezegd. Ik weet wat de overheersende indruk was in het politiek stuurcomité, op basis van wat ons ter beschikking was gesteld, hoe wij daarover gediscussieerd hebben, en wat toen daarover de eensluidende conclusie was. Ik weet dat men daarna, in de loop van oktober – dat heb ik u uitgebreid toegelicht – wat het communicatieaspect betreft, in de schoot van de Vlaamse Regering uiteindelijk een andere beslissing heeft genomen. Dat is wat ik weet. Dat is wat ik u kan zeggen. Het heeft geen zin om te speculeren over hoe mensen zich tot elkaar verhouden hebben, wat ze in vergaderingen hebben gezegd, welke documenten er gemaakt zijn, en hoe die zich precies tot elkaar verhouden. Dat moet u tegensprekelijk aan die mensen vragen.

Jos D'Haese: Maar ik vraag het aan u, mijnheer De Wever, en ik zal het een beetje scherper vragen: de OVAM stelt, in het document dat aan u bezorgd is, dat er onduidelijkheid en onzekerheid is over de blootstelling van de bewoners van Zwijndrecht. BAM maakt daarvan dat er met zekerheid gezegd kan worden dat er geen gevaar is voor de mens. Als u het mij vraagt, mijnheer de minister ... euh 'mijnheer de minister': dat is wat te veel wishful thinking ...

Bart De Wever: Je moest eens weten van wie.

Jos D'Haese: Als u het mij vraagt, mijnheer De Wever, zijn er dan twee opties voor hoe dit is misgelopen. Ofwel heeft BAM u voorgelogen, ofwel hebt u ons voorgelogen. Het is één van die twee. In de conclusies van de OVAM staat heel duidelijk dat men niet weet wat er in Zwijndrecht zit, BAM zegt dat er geen enkel probleem is, en u vertaalt dat naar 'zelfs in de kern van de vervuiling was er geen gevaar voor de mens'. Mijnheer De Wever, wie heeft wie hier dan voorgelogen?

Bart De Wever: Ja, intentieprocessen maken en mensen angst aanjagen: dat mag uw corebusiness zijn, mijnheer, maar ik doe daar niet aan mee. Ik doe daar niet aan mee. Als er een problematiek zou geweest zijn in de interpretatie van die twee documenten, dan denk ik dat u in eerste instantie de politieke verantwoordelijken van de opmakers van die documenten moet vragen, als dat zo zou zijn, waarom zij op basis van die informatie niet zouden gehandeld hebben. Tot zolang ga ik er niet vanuit dat iemand mij heeft proberen voor te liegen of te bedriegen. Dat is niet de sfeer van zo'n politiek stuurcomité, waar uiteindelijk al die disciplines samenzitten, en waar gerapporteerd en geconcludeerd wordt. Een politiek stuurcomité is geen onderzoekscommissie.

Jos D'Haese: Mijn vraag, mijnheer De Wever, is hoe u hebt gehandeld, op basis van de informatie die u gekregen hebt. In die informatie zat het volledige citaat van de OVAM waarin stond dat er weliswaar met de gekende gegevens van de site van 3M en de grote wegen geen probleem was, maar dat er geen flauw benul was van wat er in Zwijndrecht zat. Dat is mijn vraag. Als u hier zegt dat er zwart op wit stond dat er geen gevaar was voor de mens, dan is dat niet de conclusie van de OVAM, maar die van BAM, die u voorleest. Dus is de vraag: Hebt u die stukken die u hebt gekregen goed doorgenomen? Hebt u gezegd: verdorie, er zijn problemen, we moeten misschien toch bezorgd zijn om de volksgezondheid. Of was u gerustgesteld door wat BAM u verteld heeft? Als u gerustgesteld was door wat BAM u verteld heeft, dan kan ik niet anders dan zeggen dat BAM de waarheid verdraaid heeft.

Bart De Wever: Ik was gerustgesteld door wat de discussie in het stuurcomité heeft opgeleverd. Dat is niet alleen wat BAM vertelt. Ik zeg u: daar zitten heel veel mensen in die allemaal hun visie geven op wat er gerapporteerd wordt, en dan wordt er geconcludeerd. Op basis daarvan was ik gerustgesteld. Ik ben niet de minister van Leefmilieu, die daar verder verantwoordelijk voor is. Ik ben ook geen andere minister, ik ben de burgemeester van Antwerpen. Ik heb vanuit die competentie aan die vergadering deelgenomen en ik was op basis van wat men daar heeft gezegd gerustgesteld, maar ik vond dat men moest communiceren. Dat vond ik. Ik heb u uitgelegd waarom dat in oktober niet gebeurd is.

Jos D'Haese: U bent de burgemeester van Antwerpen, mijnheer De Wever, en u zegt vandaag – u zegt dat herhaaldelijk, in interviews, in tv-studio's en hier, onder ede – dat er zwart op wit stond dat er geen gevaar was voor de mens. Ik zeg u dat dat niet zwart op wit stond in de conclusies van de OVAM die u hebt gekregen, maar het stond wel zwart op wit in de conclusies van BAM. Dus mijn vraag is: hebt u zich gebaseerd op de conclusies van BAM, of hebt u de conclusies van de OVAM gelezen, en vertelt u ons een alternatieve waarheid? Dat is vandaag toch wel cruciaal, in dit dossier?

Bart De Wever: Moet ik nog 20 keer hetzelfde antwoord herhalen, of stopt dit, op een gegeven moment?

Jos D'Haese: Het helpt als u antwoorden geeft, natuurlijk, maar ik begrijp dat u een mistgordijn spuit en dat u niet van plan bent om dat te doen optrekken.

Over het rapport-Tytgat is er al gesproken. U zegt dat u alleen de eerste versie gekregen hebt. U sprak daarover in De Zevende Dag, en ik denk dat u het hier daarnet ook herhaald hebt, maar ik quote voor de gemakkelijker De Zevende Dag: "Het rapport van toxicoloog Tytgat uit 2017 is overgemaakt aan het stuurcomité van Oosterweel, en bevestigde ook dat in bewoond gebied in Antwerpen de saneringsnorm niet overschreden werd."⁴ Kunt u mij zeggen waar dat staat, in dat document?

⁴ Opmerking van de heer De Wever:

"De burgemeester kan dit citaat in de doelbewuste uitzending van De Zevende Dag - hij veronderstelt dat het de uitzending van 20 juni 2021 betreft - niet terugvinden. Daarin zegt hij enkel dat "OVAM zegt: er is geen enkel gevolg voor de mens. Een rapport van Tytgat bevestigt dat ook: de norm wordt nergens overschreden", waarbij

Bart De Wever: Uit het blote hoofd kan ik dat niet, nee.

Jos D'Haese: Ik denk dat u het ook niet gaat kunnen zeggen als u het erbij neemt, want het staat er niet in.

Bart De Wever: Dan moet u de heer Tytgat eens vragen ...

Jos D'Haese: Nee nee, ik vraag u, mijnheer De Wever, over uw uitspraken.

Bart De Wever: Stop nu toch eens met die verdachtmakingen. Vraag dan aan de heer Tytgat wat hij precies gerapporteerd heeft. Ik kan u zeggen wat aan mij gerapporteerd wordt, op basis van dat document.

Jos D'Haese: We hebben dat gedaan, mijnheer De Wever. We hebben dat gevraagd aan de heer Tytgat, u kunt dat nakijken in de SharePoint als u wilt. De heer Tytgat heeft gezegd dat hij geen enkele uitspraak heeft gedaan over het feit of normen wel of niet overschreden waren. Dat is wat de heer Tytgat hier heeft gezegd. Dus mijn vraag is wat u, als burgemeester, vandaag tegen uw inwoners zegt? Ik had een rapport dat zei dat in bewoond gebied in Antwerpen de saneringsnormen niet werden overschreden? Op basis waarvan hebt u dat dan gezegd, als het niet in dat document staat? Dat is mijn vraag.

Bart De Wever: U kunt uw stem nog verheffen zoveel als u wilt. Ik heb het antwoord gegeven op basis waarvan wij tot een besluit zijn gekomen in het politiek stuurcomité, en ik heb u gezegd dat tot heden het bodemonderzoek in de gemeente Antwerpen nog altijd geen probleem in bewoond gebied opgeleverd heeft. Voor het biometrisch onderzoek en het bloedonderzoek moeten we nog bekijken wat de waarden precies zijn, en welke risico's voor de volksgezondheid er precies bestaan.

Jos D'Haese: Mijnheer De Wever, u vindt het jammer dat u veel moet herhalen, maar u herhaalt vooral veel antwoorden op vragen die niet gesteld zijn. Mijn vraag gaat over een uitspraak die u dit jaar hebt gedaan over het verleden, en die feitelijk niet klopt. Dus is mijn vraag: gaat u dat toegeven, dat u daar een fout hebt gemaakt, of niet?

Bart De Wever: Nee, ik ga dat niet toegeven. Ik zal dat herlezen, en ik zal u zeggen op basis waarvan ik die indruk heb gehad.

Jos D'Haese: Dan wordt de lijst stilaan wel lang, moet ik zeggen.

Bart De Wever: Dat zal wel, en ik denk dat uw lijst wel nog langer zal worden.

Jos D'Haese: Inderdaad, en daar hebt u alle aanleiding voor gegeven, mijnheer De Wever.

U wilde communiceren dat alles in orde was. Dat is zo beslist door het stuurcomité. Dat werd uiteindelijk niet gedaan, dat is bekend. In Humo zei u dat in de Vlaamse Regering beslist werd om niet te communiceren. U herhaalt hier vandaag dat het u zo werd overgemaakt. U zegt dat de tijdlijn niet helemaal duidelijk is. Ik probeer er dan nog een klein beetje duidelijkheid in te scheppen. Volgens onze informatie is er beslist om niet te communiceren, niet in de Vlaamse Regering, maar op een overleg tussen de kabinetten Weyts en Schauvliege, met BAM en de OVAM die mee aan tafel zaten, op 12 oktober. Hebt u er weet van, als de Vlaamse Regering beslist heeft om niet te communiceren, of dat voor of na dat overleg was?

Bart De Wever: Ik heb u al gezegd dat ik niets ga zeggen over vergaderingen waar ik niet bij was. Daardoor is het redelijk beperkt, want ik heb u gezegd dat ik één vergadering waar de PFOS-problematiek besproken is echt heb bijgewoond, en dat was het stuurcomité. Ik heb de voorbereiding daarvan getroffen, en naar waarheid geantwoord op

'dat' dus duidelijk bedoeld is in de context van het humaan-toxicologisch risico, niet in de context van de saneringsnorm in bewoond gebied.'.

alle indrukken die ik had uit de documentatie die ter hand werd gesteld. Dat was uiteraard vaak op basis van rapportage. Je kunt niet alles hoogstpersoonlijk lezen op een paar dagen. Ik heb daar naar waarheid en eer op geantwoord. Ik heb aan die vergadering deelgenomen, ik heb een mail ontvangen van de heer Van Herreweghe op 29 september, die kent u. Er is mij dan – ik denk in de tweede helft van oktober, maar daarvan heb ik niets zwart op wit – medegedeeld door de Vlaamse minister dat men qua communicatie een andere weg opging. Dat vond ik spijtig, en dat was achteraf bekeken een fout. Dat is het. Over andere vergaderingen kunt u mij geen vragen stellen, want ik was daar niet bij. Maar u ziet die mensen nog, dus vraag het hen.

Jos D’Haese: Dat gaan we zeker doen. Dat is voor maandag.

U zei daarnet dat de regering die beslissing had genomen vanuit de bezorgdheid dat men mensen niet onnodig ongerust wou maken. U wilt zeggen: er is geen probleem. Je gaat toch niet zeggen dat er een probleem is als er geen is. U verwijst daarvoor opnieuw naar de OVAM. Mijn vraag is dus opnieuw: wanneer heeft de OVAM dat gezegd, dat we de mensen niet onnodig ongerust mogen maken? Of is dat de versie die u van uw ministers hebt gekregen op dat bewuste overleg?

Bart De Wever: Dat moet u uiteraard vragen aan de mensen die in de Vlaamse Regering zitten. Doe dat maandag. Zij kunnen daarop antwoorden. Ik was daar niet bij. De OVAM rapporteert niet aan mij.

Jos D’Haese: U zegt natuurlijk wel dat u het van de OVAM hebt gehoord. Maar het is dus via de regering gekomen?

Bart De Wever: Ik zeg u dat het mij op die basis is medegedeeld. En het is niet aan mij, dat heb ik u nu al vier keer gezegd, om met vingers te wijzen naar wie wat of waar dan ook in de fout zou zijn gegaan, want dat weet ik allemaal niet. Als u zich alleen daarmee wil bezighouden, met wat er in één maand in het jaar 2017 gebeurd is in het PFOS-dossier, dan is heel deze commissie in mijn ogen een gemiste kans. Maar als het uw politieke drijfveer is om bij mekaar te sprokkelen dat onze politieke klasse een klasse is die de volksgezondheid wil opofferen om ... voor wat eigenlijk? Waarvoor? Hoe waanzinnig zou het zijn dat wij specifiek zouden gaan liegen of dingen verzwijgen waarvan je 100 procent zeker weet dat ze toch zullen uitkomen? Er zijn honderden, of zelfs duizenden mensen bij betrokken. Ik vind dat krankzinnig, maar als je dat soort waanidee wilt waarmaken, en je gaat specifiek vanuit die bril naar elk detail en elke komma kijken, of iets dat er niet letterlijk staat, om mensen verdacht te maken. Ieder diertje zijn pleziertje, je doet maar. Maar ik kan alleen antwoorden op dingen die ik vanuit mijn competentie heb meegemaakt. Andere dingen moet je maandag vragen aan mensen die vanuit hun competentie die zaken hebben opgevolgd.

Ik beschuldig niemand, en ik wijs niemand met de vinger. Ik heb getracht alleen dingen te zeggen die ik zwart op wit heb.

Jos D’Haese: Wat ik krankzinnig vind, mijnheer De Wever, is dat er zo’n wijdverspreide vervuiling wordt vastgesteld, dat men niet zeker is of die in woongebied zit, dat er wel aanwijzingen voor zijn, en dat dat allemaal plat valt. En het is nu net in die 2 maanden in 2017 dat dat gebeurd is. Ik vind dat wel cruciaal, u misschien niet, maar ik vind dat wel cruciaal. Dat is het moment waarop een overheid ontdekt dat er mogelijk een gevaar is voor de volksgezondheid van haar inwoners, en daar vervolgens niets mee doet, en dat 4 jaar laat gebeuren, tot er een of andere burgeractivist in de krant moet zeggen dat er een probleem is. Dan beginnen jullie te meten, en dan komt er actie. Dat vind ik krankzinnig, mijnheer De Wever, en ik vind het essentieel dat we erachter komen hoe dat in godsnaam in september en oktober 2010 is kunnen gebeuren.

Bart De Wever: 2017. En het is niet waar. Ik heb u in mijn inleiding al gezegd dat dit volgens mij een problematiek is die eigenlijk al sinds het jaar 2000 speelt, en dat je je de vraag kunt stellen of er voldoende proactiviteit, voldoende volharding en voldoende

horizontale uitwisseling van communicatie rond PFOS is gebeurd in Vlaanderen. Is er een voldoende en tijdige inschatting gebeurd van de potentiële gevolgen van langdurige blootstelling voor de bevolking? Het antwoord op die vraag is: neen. Dat probleem is niet in 2017 uit de lucht komen vallen. Dat is een vraag. Dat is de vraag die je stelt als je ze op een normale manier zou stellen, en die je je over de afgelopen 20 jaar moet stellen. Die vraag is inderdaad pertinent. Ik kan u zeggen dat in 2017 de algemene inschatting was dat het geen groot probleem stelde, en dat de Lantiswerf een opportuniteit was om die vervuiling aan te pakken. Dat is zo, en dat laatste is trouwens nog altijd mijn overtuiging. Maar dat je over dat eerste nu heel kritische vragen kunt stellen, dat was me wel al opgevallen, ja. En die moet je dan stellen in de hele tijdlijn van PFOS, die rond de eeuwwisseling begint, en waarin er heel wat momenten zijn geweest, in het hart van het vervuilingsgebied, en in de betrokken gemeenten en op het niveau van Vlaanderen, waar men niet tijdig heeft geproblematiseerd en geëscaleerd. Ik denk dat dat waar is. Dat is een waarheid waaraan niemand zal ontsnappen. Ik niet, en niemand die bij dat hele dossier ooit betrokken is geweest. Ik heb u alleen gezegd dat we naar eer en geweten hebben gehandeld en dat, als ik een vermoeden zou hebben gehad dat er een bedreiging was voor de volksgezondheid voor mijn eigen inwoners, ik gehandeld zou hebben. Het tegendeel zeggen of vermoeden, dat vind ik waanzinnig. Welke politicus in een Westerse democratie zou zoiets doen? Een dossier, waarvan je weet dat het, letterlijk en figuurlijk, boven water zal komen, trachten te verbergen voor je eigen inwoners? Dat is gewoon politieke zelfmoord plegen, wetens en willens, en alleen niet weten wanneer de kogel door je hoofd gaat vliegen. Wie doet nu zoiets?

Jos D'Haese: Dat vraag ik mij af.

Bart De Wever: Maar als u dat per se wil bewijzen met allerlei dingen, zoals deze persoon heeft in dat document niet letterlijk dat gezegd, dan kunt u hier zo nog uren doorgaan. Het maakt op mij geen indruk, vooral ook omdat uw fractie niets anders doet. Dat kan ik vanuit de Antwerpse politiek getuigen. De paniek rond dat dossier aanmoedigen ...

Jos D'Haese: Hier zijn we. Maar we wijzen niemand met de vinger, nietwaar?

Bart De Wever: Je wijst niemand met de vinger. Dat is het. Dat slaat alles.

Jos D'Haese: Mijnheer De Wever, u zegt dat als u maar het minste vermoeden had gehad, dan zou u ingegrepen hebben. Als u een tekst krijgt waarin staat dat er onduidelijkheid is over de concentraties die aanwezig zijn in woongebieden en over de blootstelling van bewoners, dan is dat niet voldoende als vermoeden, voor u?

Bart De Wever: Is dat nu de achtste keer, dat je dat aanhaalt? Ik denk dat ik acht keer gezegd heb hoe wij tot besluitvorming zijn gekomen, in eer en geweten.

Jos D'Haese: Mijn vraag, mijnheer De Wever, is hoe u zo'n zin interpreteert als u die voor ogen krijgt? Blijkbaar krijgt u die voor ogen, en zegt u: geen probleem.

Bart De Wever: Wij hebben die besproken met de mensen die bevoegd zijn om dat soort dingen in te schatten, en die aan het hoofd staan van de administraties die die zinnen hebben geschreven. En onze indruk op het einde van het overleg ...

Jos D'Haese: Mijn vraag is hoe u die hebt ingeschat.

Bart De Wever: Mijnheer D'Haese, zo werkt politiek niet. Iedereen heeft zijn eigen verantwoordelijkheden, zijn eigen administraties, waar hij of zij verantwoordelijkheid voor draagt. In een stuurcomité komen al die disciplines samen, en worden er uiteraard ideeën uitgewisseld. Dan wordt er gezegd wat, aan het einde van de rit, onze inschatting is van de documenten die ons ter beschikking zijn gesteld. Ik kan u zeggen dat ik op dat moment naar huis ben gegaan met het idee van 'geen humaan risico'. Dan nog vond ik het goed om te communiceren en is het een enorme gemiste kans dat we dat niet gedaan hebben.

Jos D'Haese: Het heeft vooral niet gewerkt, zoveel is duidelijk.

Ik heb nog een korte vraag daarover, mijnheer De Wever. Op de ministerraad was de beslissing genomen om niet te communiceren. U denkt niet dat het daarna nog ooit is teruggekomen op het politiek stuurcomité, zo zei u daarnet. Op geen enkele manier? Niet de vervuiling, niet de PFOS? We hebben dat ook niet teruggevonden in de verslagen. Mijn vraag is of dat de normale manier van werken is, dat er een beslissing wordt genomen, dat daar in tussentijd op wordt teruggekomen, en dat daar achteraf niet meer op wordt teruggekomen?

Bart De Wever: Dat moet u aan de mensen van Lantis vragen. Die rapporteren over wat ze denken te moeten rapporteren. Zo eenvoudig is dat. Lantis is uiteraard niet het Departement Leefmilieu, dat buiten de werfzone dingen moet opvolgen inzake PFOS. Dat zijn zij niet. Lantis is een maatschappij, of een agentschap, dat opgericht is om de Oosterweelwerf aan te leggen. Zij moesten dus een problematiek van grondverzet en van verontreiniging oplossen. Zij zijn op geen enkele manier verantwoordelijk voor bredere vervuilingsproblematieken. Die vraag moet daar niet liggen. Het lijkt me dus niet onlogisch dat dit in verdere rapportages vanuit Lantis niet komt opduiken. Of dat elders niet zou moeten opduiken? Daar zou ik eerder geneigd zijn om met u akkoord te gaan dat die vraag wel pertinent is, ja.

Jos D'Haese: Daar kunnen natuurlijk wel vingers naar gewezen worden.

Bart De Wever: Dat zijn geen vingers, mijnheer D'Haese, want ik zeg u dat men al sinds de eeuwwisseling volgens mij in Vlaanderen de bal laat vallen, en serieus, en dat die nu in ons gezicht is gevlogen.

Jos D'Haese: Er is natuurlijk wel een kantelpunt, en dat is het moment waarop in 2017 duidelijk wordt dat de verspreiding veel verder zit dan gedacht werd.

Bart De Wever: Ja, in uw interpretatie zal dat zeker zo zijn.

Jos D'Haese: Nee, dat is exact wat ik heb voorgelezen van zowel de heer Hellemans als van de heer Van Camp.

Bart De Wever: Dat zal wel, ja. Dat zullen woorden zijn waaraan jij het gewicht geeft dat je eraan wil geven. Dat begrijp ik.

Jos D'Haese: Ik heb u voorgelezen, mijnheer De Wever, dat men heeft gezegd dat het veel verder was dan men had gedacht. U kunt dat in alle verslagen en alle documenten van toen terugvinden, mijnheer De Wever.

U zegt dat het inzicht in de gezondheidsrisico's de laatste jaren radicaal veranderd is. Natuurlijk zijn die inzichten aangescherpt en strenger geworden. Maar zoals u weet werden de bloedwaarden van de 800 mensen die hebben deelgenomen aan het bloedonderzoek deze zomer vergeleken met de Duitse HBM-waarden (Human Biomonitoring). 91 procent van de mensen had toen meer PFOS in het bloed dan de HBM I-norm. Dat is een van de twee waarden waarmee werd gemeten. Onder de HBM I-waarde zit je safe. Weet u van welk jaar die HBM I-norm dateert?

Bart De Wever: Nee, dat weet ik niet.

Jos D'Haese: Die dateert van 2016. Dat wil zeggen dat die uiteraard nog bestond in 2017, en die is sindsdien niet veranderd. Mijn vraag aan u, mijnheer De Wever, is: bent u het met mij eens dat het verschil tussen nu en 2017 niet zozeer is dat de inzichten zo sterk verschillend zijn, maar wel dat er eindelijk gemeten is hoe erg de situatie is?

Bart De Wever: Ik denk dat het regelgevend kader in Vlaanderen, waarop je je kunt baseren, van een veel latere datum is.

Jos D'Haese: Er is geen regelgevend kader, ook vandaag niet.

Bart De Wever: Ik denk dat er rond PFOS wel normen zijn gesteld door deze Vlaamse Regering.

Jos D'Haese: Niet voor bloed, mijnheer De Wever.

Bart De Wever: Wat dat biometrisch onderzoek betreft, dat is een zeer onkies onderwerp, omdat dat over een nog lopend onderzoek gaat. Ik denk naar waarheid dat op dit moment niemand met 100 procent zekerheid kan zeggen wat die gezondheidsrisico's nu precies zijn. Niemand kan dat. Om daar nu sfeerschepping rond te maken, dat vind ik onkies. We zullen dat zien. Dat er daar een historische vervuiling is, dat is duidelijk. Dat je die in bloedwaarden kan meten, dat is helder. Wat de gevolgen daarvan zijn voor de betrokken mensen, dat weet niemand. Niemand weet dat op dit moment, en dus vind ik het een bijzonder onkies onderwerp om op door te gaan, in deze commissie. Maar goed, u mag die vragen stellen. Ik ben daarin geen specialist. Ik zou u willen vragen om daarvoor dan specialisten uit te nodigen die u daarover de best mogelijke informatie kunnen verschaffen. Ik kan dat alleszins niet. Dat is niet mijn competentie.

Jos D'Haese: Maar waarom zegt u het dan de hele tijd in de media, mijnheer De Wever? U bent geen specialist als we er hier vragen over stellen, maar als men er u in de pers vragen over stelt dan kunt u wel zeggen dat het allemaal aangescherpt is, terwijl dat toen niet geweten was.

Bart De Wever: Omdat het gaat over de metingen waarvan ik, op het moment dat ik die uitspraken doe, kennis heb: dat er in bewoond gebied geen overschrijdingen zijn van de bodemsaneringsnormen. Dat is wat ik in interviews zeg. U herinterpreteert dat nu alsof het zou gaan over die biometrische onderzoeken die nog lopende zijn. Zo kun je iedereen verdacht maken. Dat is blijkbaar de essentie van uw bezigheid hier. Zo kun je iedereen verdacht maken.

Jos D'Haese: Mijnheer De Wever, u zegt, vandaag, dat het inzicht in de gezondheidsrisico's radicaal veranderd is, en dat u daarom nu ingrijpt.

Bart De Wever: Dat is ook zo.

Jos D'Haese: Dat is zo, en toch is de waarde waarop u zich baseert vandaag exact dezelfde als in 2017.

Bart De Wever: Kunt u dan uitleggen wat dan precies de risico's zijn van die langdurige blootstelling, als het in de bloedwaarden gemeten wordt? Kunt u dat? Ik kan dat niet.

Jos D'Haese: Dat is het punt toch niet? Het punt is dat de gezondheidkundige toetsingswaarde vandaag dezelfde is als toen. U zegt: toen hebben we er niets mee gedaan, want toen was het eigenlijk nog niet geweten dat het schadelijk was voor de mens. Maar het is gewoon net hetzelfde: verboden. In 2017 was Lantis op de hoogte van de bodemnorm van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Die bedroeg toen 11 microgram per kilogram droge stof. We komen op verschillende plaatsen tegen dat ze daarvan op de hoogte waren. Ze hebben dat nu doorgegeven aan professor Tytgat. De 22 microgram die toen gemeten werd zat boven de 11. De waarden die vandaag gemeten worden in Zwijndrecht zitten zelfs boven de 100 microgram van professor Tytgat. In eieren werden er in 2012 al overschrijdingen vastgesteld. Ik zeg niet dat u dat doctoraat had moeten lezen, mijnheer De Wever, maar als men dat in 2017 had gemeten, dan was men al boven de toenmalige norm gegaan. Niet de huidige norm, niet die van vorig jaar, maar die van toen. Daarom is mijn vraag waarom u in alle interviews, en alle debatten die u hebt over PFOS, overall het kader schept dat het toen eigenlijk allemaal nog niet geweten was, dat er recentere inzichten zijn, dat het allemaal aangescherpt is, en dat we nu pas zien dat het een probleem is. Of je het nu voor bodem, voor bloed of voor eieren bekijkt,

overal zie je dat als er toen een meting was gedaan, dat je dan boven de normen van toen had gezeten.

Bart De Wever: Ik heb het doctoraat van mevrouw D'Hollander nooit gekregen. Dat is van 2012, maar haar conclusies zijn eigenlijk al in een paper van 2011 overgemaakt aan de gemeente Zwijndrecht. Je ziet daar inderdaad waarden in eieren die door het plafond schieten, maar die heb ik nooit gezien. Als ik spreek, dan spreek ik uiteraard naar mijn eigen bevolking in Antwerpen, en dan heb ik – ik herhaal – nog altijd geen weet van metingen in onze bodem, in bewoond gebied, die problematisch zouden zijn. Ik heb u gezegd dat het biometrisch onderzoek nog zal moeten uitwijzen wat het uitwijst. Ik denk dat er wel degelijk, met de hand op het hart, kan gesteld worden dat de inzichten over wat precies de risico's zijn van langdurige blootstelling of accumulatie van PFOS in de mens, geëvolueerd zijn. De urgentie daarrond is de laatste jaren enorm toegenomen. Dat is wellicht, dat heb ik al een paar keer aangegeven, onvoldoende proactief opgevolgd door zij die dat hadden moeten doen. Maar op dit moment kan niemand daar met zekerheid veel over zeggen, en dus zal ik in interviews blijven herhalen dat ik, voor wat mijn stad betreft, gelukkig geen indicaties heb dat er ernstige gevolgen voor de humane populatie zijn. Ik zal er vanaf nu voor u aan toevoegen, dat ik mij uiteraard wel zorgen maak over het lopende biometrische onderzoek. Dat zou dan vollediger zijn.

Jos D'Haese: Ik mag verdorie hopen dat u zich zorgen maakt over dat onderzoek. Voor alle duidelijkheid: er zijn wel degelijk ook in Antwerpen zwaar vervuilde eieren gemeten, mijnheer De Wever. Ik neem aan dat u daarvan uitgaat.

Bart De Wever: Ik heb kippen in mijn eigen tuin. Ik zit in de perimeter van de Universiteit Antwerpen. Ik ben daarvan op de hoogte, ja. Ik ben die al 8 jaar aan het eten. Ik kan u ook zeggen dat ik daar niet mee gestopt ben, eerlijk gezegd.

Jos D'Haese: Mijnheer De Wever, u moet oppassen, want u begint zo'n beetje in de buurt te komen van wat de relativering van de gezondheidseffecten van PFOS betreft.

Bart De Wever: Ik zal niet zeggen in wiens buurt u begint te komen, maar laat ons het gewoon beleefd houden, mijnheer D'Haese. Ik ken uw stijl. U gaat me echt niet op stang jagen.

Jos D'Haese: Dat is helemaal niet mijn bedoeling. Mijn bedoeling is om antwoorden te krijgen.

Bart De Wever: Nee, dat is zeker uw bedoeling niet. Dat heb ik al gemerkt.

Jos D'Haese: Ik ben heel blij dat die bloedstalen dan uiteindelijk toch genomen zijn, mijnheer De Wever. Die maakten duidelijk dat mensen zich, jammer genoeg, effectief terecht zorgen maken over hun gezondheid. Het is net als bij sigaretten roken: het is niet omdat je een sigaret rookt dat je kanker krijgt ...

Bart De Wever: Hoe kun jij nu zeggen dat het terecht is? Dat weet op dit moment niemand. Daar zijn zelfs geen objectieve indicaties voor. Ik hoop dat het zo is.

Jos D'Haese: Excuseer?

Bart De Wever: Hoe weet je dat nu? Waarop baseert u zich?

Jos D'Haese: Op wetenschappelijk onderzoek.

Bart De Wever: Waarop baseert u zich?

Jos D'Haese: Ik zal er eentje noemen: de HBM II-norm, de actielimiet ...

Bart De Wever: Ja, maar wat zijn de gevolgen voor mensen? Zeg jij het eens.

Jos D'Haese: Er zijn risico's.

Bart De Wever: Risico's, maar wat is het gevolg? Wat ga jij aan die mensen zeggen? Je zit op mijn stoel, en die mensen zitten voor u in de zaal. Wat ga je nu zeggen? Wat zijn de gevolgen?

Jos D'Haese: Gaat u me laten uitspreken? Het is sowieso niet de bedoeling dat u hier de vragen stelt, maar ik wil gerust op uw vraag antwoorden. Ik zou doen wat er wordt voorgeschreven door de HBM II-norm. Dat betekent dat mensen die daar boven zitten een medische opvolging nodig hebben. Men moet kijken of het afneemt in het bloed en zien of er – u draait met uw ogen, ik snap niet waarom – ...

Bart De Wever: Dat is exact wat ik bedoel.

Jos D'Haese: ... en zien of er voor lever, voor schildklier of voor hormonen afwijkingen zijn.

Ik zeg toch niet dat u vandaag niet de juiste actie onderneemt? Ik zeg dat er wel degelijk risico's zijn, en dat die normen niet zo gek veel veranderd zijn de afgelopen 4 jaar, toch niet de HBM-I.

Bart De Wever: Dus als ik vraag wat we dan zouden moeten doen, dan beschrijft u het beleid dat we voeren. Waarvoor dank!

Jos D'Haese: Ik zeg toch nergens dat u op dit moment het verkeerde doet?

Bart De Wever: Ah, vooruit.

De voorzitter: Kunnen we teruggaan naar de vragen en antwoorden, alstublieft, allebei?

Jos D'Haese: Mijn vraag gaat over uw betrokkenheid in het verleden, u komt altijd over iets anders terug.

Mijn laatste vraag, voorzitter. Mijnheer De Wever, ik ben dus blij dat die bloedstalen genomen zijn. Ik begrijp dat u geen informatie hebt over hoeveel Antwerpenaren te hoge bloedwaarden hebben. Ik vind het vreemd dat u daar als burgemeester niet naar hebt geïnformeerd. Daarvoor moet je uiteraard de naam en de woonplaats van de mensen niet weten, maar ik vind het vreemd dat u daar niet naar hebt geïnformeerd. Ik vind het inderdaad ook vreemd dat u dan in Humo, als we dan toch over artikels in Humo spreken, zegt dat er geen enkele problematische meting is geweest. Metingen in het bloed zijn bij mijn weten ook metingen, mijnheer De Wever.

Excuseer?

Bart De Wever: Dat is de eeuwige herhaling van hetzelfde.

De voorzitter: Collega D'Haese, wilt u nog vragen stellen, alstublieft?

Jos D'Haese: Ik ben er door, denk ik, voorzitter. Ik ben er door. Voor mij is het redelijk duidelijk dat we hier een mistgordijn zien, een mistgordijn om aan te tonen dat u in 2017 alles goed gedaan hebt, terwijl het duidelijk is dat in 2017 alle kennis voorhanden was om in te grijpen. Maar men heeft het niet gedaan, en ik kan dat alleen maar ongelooflijk betreuren. Wat ik misschien nog meer betreurt is het gebrek aan eerlijkheid van deze burgemeester, om eerlijk te zijn over hoe het in die periode gelopen is.

Bart De Wever: Ik denk dat die conclusie al op voorhand vaststond, maar ik wil wel gezegd hebben dat ik nooit heb beweerd dat we in 2017 alles correct hebben gedaan. Dan hebt u echt niet goed geluisterd. Ik denk dat er toen serieuze kansen gemist zijn, spijtig genoeg.

De voorzitter: Collega Daniëls, het is aan u om vragen te stellen.

Koen Daniëls: Inderdaad, om vragen te stellen over feiten en stukken, en geen halve stukken. Want dat gebeurt hier helaas wel. Mijnheer De Wever, bedankt voor uw inzicht. Ik heb ook naar de collega's gekeken, en sommigen hoopten dat u zou zeggen dat we niet hebben gecommuniceerd omdat we niet wilden dat mensen zouden weten dat er een humaan risico was. Maar de opportuniteit en de analyse die gemaakt is om te communiceren, was eigenlijk vooral een analyse om te zeggen dat er, naast een mobiliteits- en een leefbaarheidsproject, ook een communicatiekans was om het saneringsverhaal te brengen. Want op dat moment werd er eigenlijk aangegeven dat het humaan-toxisch risico er niet was.

Ik ben nog verder in de stukken aan het zoeken geweest. Want ik hoor hier citaten, en ik heb toch ook veel van die stukken gelezen. Ik heb hier een citaat van de stukken van de OVAM, die stelt: "Gebaseerd op gegevens die vandaag voorhanden zijn" – dus op 27 september 2017, en we zijn al voorbij 2018 – "zijn er geen aanwijzingen dat er een direct humaan risico uitgaat van de aangetroffen concentraties. Met name de concentraties in het grondwater dat de meest kritische blootstellingsroute vormt voor PFAS, vallen ver onder de huidig gehanteerde toetsingswaarden", zoals die bijvoorbeeld in de nota van professor Tytgat naar voren worden gebracht. (*Opmerkingen van Jos D'Haese*)

Het is net dat wat ik wil zeggen, collega D'Haese. Ik vind het geweldig dat u nu zegt 'en de volgende alinea?' Dat is net wat ik wil zeggen: je moet wel alles samenbrengen. Ik vind het goed dat u zichzelf kritiek geeft omdat dat u maar één stukje leest. Dat vind ik goed, dat u dat hier aanhaalt. Dat is bij deze duidelijk.

Maar ik wil nog even verdergaan op de info die u krijgt van overheidsinstanties, burgemeester. Ik ga mijn vraag eigenlijk anders stellen. Hebt u in dit dossier in het verleden, 2016, 2017, rechtstreeks van de OVAM of de VMM dossiers of stukken gekregen, om u te zeggen dat er op uw grondgebied, waaronder Linkeroever, een groot probleem is? 'Wij als de OVAM, wij als de VMM, signaleren u een probleem, vanuit de Vlaamse dienst.' Burgemeester, hebt u ooit zulke info mogen ontvangen van de OVAM of de VMM?

Bart De Wever: Neen, maar dat is ook niet de 'chain of command', denk ik. Ik probeer hier al een hele tijd toe te lichten dat iedereen natuurlijk zijn eigen competenties heeft. Een politiek bestuurder is geen alweter die in elk dossier tot de bodem kan begrijpen wat alles betekent. Een politicus is iemand die van zijn administratie uitgelegd krijgt wat het betekent, dubbelcheckt, en dan uiteraard die competenties, die conclusies deelt met andere collega's. En dat gebeurt nu bij uitstek in zo'n stuurcomité. Dus neen, ik heb die informatie niet, en ik verwacht dat ook niet. Het is niet aan de burgemeester van Antwerpen om rechtstreeks de OVAM aan te sturen of aangestuurd te worden door de OVAM. Dat is mijn job niet. Die zit bij Leefmilieu.

En je legt dus al dat soort zaken, al die informatie samen, en je probeert daar de juiste conclusie aan te hechten. Dat is hetgeen wij gedaan hebben. En natuurlijk zijn hier allerlei dingen die gecheckt en gedubbelcheckt moeten worden. Maar ik blijf er wel achterstaan dat we dat in eer en geweten hebben gedaan. Zo eenvoudig is het.

Voorzitter, ik kan trouwens ook op een paar andere vragen antwoorden.

De heer Annouri is er niet, maar aan de infoavond heeft de stad meegewerkt. Met name de dienst Stadsontwikkeling heeft die infoavond mee gestalte gegeven. Dus op de vraag of de stad aanwezig is, is het antwoord inderdaad ja.

En als u wilt weten wie mij de Handelingen van Lantis heeft bezorgd, dan is het antwoord Bart Van Camp. Dat weet ik van mijn personal assistant (PA). En ik denk dat Bart Van Camp geen enkele geheimhoudingsplicht heeft, dus dat hij mij dat ook mag bezorgen om mij te helpen met mijn voorbereiding. Dit is trouwens een openbare zitting, dus ik weet niet wat daar dan het grote probleem is. Maar goed, als daar een fout in is gemaakt, dan

is dat uit onwetendheid. Dat wist ik eerlijk gezegd niet. Ik ben geen lid van uw commissie, dat wist ik niet. Het is ook het enige document van uw achtbare commissie dat ik in mijn bezit heb. Zo ben ik daaraan geraakt. Hiermee heb ik nog twee concrete vragen beantwoord.

Koen Daniëls: Bedankt, dat is dan ook duidelijk, dat het langs die weg gegaan is.

Bart De Wever: Dus u bent onschuldig, mijnheer Daniëls. Het zweet brak mij toch wel even uit, moet ik eerlijk toegeven. Ik dacht: wie zou mij dat bezorgd hebben? Maar u was het niet, het was iemand die naar eigen zeggen ook onder geen enkele geheimhouding valt. Dus ik denk dat daar ook geen deontologische fout gebeurd is.

Het lijkt mij ook niet onlogisch dat je je op zulke commissies voorbereidt. Is het niet in het belang van iedereen, dat je dat doet? Je mag dat van je lijstje van verdachtmakingen schrappen. Maar je hebt nog veel over.

Koen Daniëls: Collega's, naar aanleiding van de vragen die hier net gesteld zijn, en van hetgeen net in de besloten regeling der werkzaamheden door een collega is gezegd, denk ik inderdaad dat we Zwijndrecht, naar aanleiding van de mail die zal worden overgemaakt, daarover nog eens opnieuw moeten horen. Tot daar.

Voorzitter: De heer Claes heeft het woord.

Bart Claes: Mijnheer De Wever, u bent inderdaad vrij goed voorbereid naar hier gekomen, want u hebt vrij to the point geantwoord, of toch op mijn vragen, zeker wat betreft uw antwoorden aangaande Zwijndrecht. Dat laat toch een ander licht schijnen op sommige zaken. Het is zoals collega Daniëls het al correct zei: als u inderdaad die mail die u hebt kunnen 'opsnuisteren' overmaakt aan de commissie, zullen wij genoodzaakt zijn om alleszins toch de burgemeester opnieuw uit te nodigen, om verder onderzoek te kunnen verrichten.

Dit gezegd zijnde heb ik nog twee kleine vragen. Eerst en vooral, wat 2017 betreft, stelt u daar in het politiek stuurcomité vast dat alles uit de doeken wordt gedaan aangaande de PFOS-vervuiling, en dat men op dat moment juridisch nergens staat ten aanzien van 3M. Ik vermoed dan dat in de weken en maanden erna BAM het gesprek is aangegaan met 3M. Maar zoals we uit eigen ervaring hebben kunnen afleiden, zou 3M alle verantwoordelijkheid van zich hebben afgeschoven. En op een gegeven moment zou men dan bij BAM hebben beslist om over te gaan tot een dading, om tijd te winnen. Niemand had zin in een lang juridisch getouwtrek. In de hoedanigheid van BAM of Lantis kan ik dat zeker begrijpen. Men wil de spade in de grond, men wil aan het grote Oosterweelproject beginnen, zeker na zoveel jaren discussies en dergelijke meer.

Maar in die dading wordt wel – ik denk dat ik dat hier zeker mag zeggen – overeengekomen dat BAM eigenlijk heel veel van die werken en de kosten op zich zal nemen. Het staat inderdaad in de begroting vermeld. Ik denk dat het nu al oploopt tot 60 miljoen euro dat daarvoor wordt uitgetrokken, voor alle werken en saneringen die daar gebeuren. Verschillende ministers, of toch minister Peeters, heeft zich sterk gemaakt dat dat geld ooit teruggevorderd zal kunnen worden van 3M. Is dat ooit, voor zover u weet, bij de besprekingen van het politiek stuurcomité een optie geweest? Is dat overwogen geweest? Werd dat juridisch afgewogen, en is daar misschien een advocatenkantoor bij betrokken geweest, om dan na te gaan in hoeverre dit, na het afsluiten van die dading, ook werkelijk haalbaar zou zijn?

Bart De Wever: Dat zijn heel pertinente vragen die u stelt. Ik weet niet of u die vragen aan Lantis hebt gesteld. In de Handelingen van 133 bladzijden neem ik aan dat dat daar wel ergens in staat, maar dat stuk heb ik ook niet nagelezen, omdat dat eigenlijk ver na die bewuste 18 september 2017 is. Dat is ondertussen ook wel wat uitgespit, die hele dading.

Wat ik u kan zeggen is wat wij daar op 18 september 2017 over te horen hebben gekregen. En dat was dat we effectief niet zo geweldig sterk stonden ten opzichte van 3M. En als men eerst de hele causaliteit van de vervuiling zou gaan moeten uitspreken in een juridisch proces, dan zouden we wellicht voor 10 of meer jaren vertrokken kunnen zijn. En ondertussen kon de werf dan niet opstarten. Dus we waren daar eigenlijk niet geweldig gewapend.

Maar de juridische inschatting van toen was dat de decreetgeving rond de bodemsanering altijd van toepassing blijft. En in essentie gaat die dading uiteraard niet over sanering maar over grondverzet. Dat gaat over grondverzet. Als je moet werken in een werf met vervuilde grond, moet je grond verzetten. Daar gelden uiteraard bepaalde regels, en men heeft daar ook een normenkader, dat eigenlijk nog niet bestond op dat moment, moeten aannemen. En dat zorgt voor kosten. Die zijn in de begroting opgedoken en het Vlaams Fonds voor de Lastendelging heeft die uiteindelijk voor zijn rekening genomen, ten belope van 63 miljoen euro. U hebt het geciteerd. Dat is dus een serieus bedrag.

In hoeverre dat kan worden gerecupereerd, want dat zijn kosten voor grondverzet, dat weet ik niet. Ik zie dat juristen ondertussen allerlei andere dingen zeggen. Je hebt heel radicale juristen die ook heel radicale opinies op Twitter zetten, en die Oosterweel blijkbaar maar niks vinden. En vanuit die overtuiging geven die nu plots een heel andere juridische inschatting, want het recht is blijkbaar ook geen exacte wetenschap. Zij zeggen dat we met die dading wel al terrein hebben prijsgegeven, en dat het heel moeilijk zal worden om ten opzichte van 3M die case nog hard te maken en die centen te recupereren.

Aan de andere kant heb je hetgeen op 18 september de waarheid is, en waarmee ik naar Antwerpen ben teruggereden. Dat is er een die, begrijp mij niet verkeerd, mij als burgemeester niet echt aanbelangt. Want ik ben niet het gewest, ik betaal de rekeningen niet. Je mag het mij niet kwalijk nemen. Of je mag het mij wel kwalijk nemen, maar het is wat het is. De waarheid waarmee ik naar Antwerpen ben gereden, is dat daar geen potten aan gebroken zijn, want het Bodemsaneringsdecreet blijft gewoon van kracht. Dus als die bodem gesaneerd moet worden, dan gaan wij 3M daarvoor aansprakelijk stellen. En in één adem is er toen ook een dagvaarding van 3M naar buiten gegaan. Het is niet alleen een dading, er is ook een dagvaarding naar buiten gegaan. Men is dus begonnen met het opbouwen van die juridische positie, vanuit het gewest.

Maar samen met u kijk ik ook met grote belangstelling uit naar hoe dat uiteindelijk zal uitdraaien, en hoe dat juridisch gevecht zal aflopen, en wat natuurlijk ook de beste beschikbare technieken zullen zijn voor die sanering van die grond, die nu finaal wordt geborgd en veiliggesteld, en hoe dat moet aflopen. Want ook dat is totaal niet aan bod gekomen. Dat was op 18 september ook wel een koude douche, toen het ging over de sanering. Want over de technieken en de opslagplaatsen die er zijn waren we heel snel uitgepraat, hoor. Het was niet alsof daar 35 opties lagen op 18 september 2017. Dat was gewoon slikken. En dan heeft men dat verder afgehandeld binnen Lantis, wat ook hun taak is. Dat is ook transparant gerapporteerd, en het staat ook expressis verbis in de begroting van het Vlaamse Gemeenschap. Dus ook daar zijn niet veel mysteries. Maar ik vind het pertinente vragen die u stelt, en ik kijk samen met u uit naar hoe dat verder zal aflopen.

Bart Claes: Na afloop van of tijdens het stuurcomité was u van oordeel dat er het best wel kon worden gecommuniceerd met de bevolking, open en eerlijk. Het was een goed verhaal, zoals u zei. En dan enkele weken later, tijdens uw wekelijks overlegmoment met uw eigen ministers, werd u min of meer overgehaald om dat uiteindelijk toch niet te doen. Kunt u misschien zeggen, met het oog op de toekomstige sessies die we hier zullen hebben, welke minister u toen heeft overgehaald, en welke argumenten dat juist waren? Ik begrijp dat dat misschien geen al te leuke vraag is, maar ...

Bart De Wever: Wel, ik heb al een paar keer gezegd dat ik niet graag dingen zeg als het gaat over woord tegen woord. Ik heb een aantal dingen die ik meen te weten echt niet uitgesproken, omdat ik dan denk dat de ander zal zeggen: "Dat is niet waar." En daar heb

je niks aan. Ik kan het ook niet bewijzen. Wie heeft dat nu op die vergadering gezegd? Men heeft mij eigenlijk ook niet overgehaald. Het was meer een soort mededeling: "Bart, we gaan dat toch niet doen. We hebben beslist om dat niet te doen." En nogmaals, ik wijs niemand met de vinger. De Vlaamse Regering is uiteindelijk, anders de Federale Regering, echt een beetje een college. Iedereen draagt verantwoordelijkheid voor alles. Als er iets wordt beslist is dat collegiaal. Men ging het niet doen.

Ik kan u alleen zeggen waarom ik dat heb geslikt. Dat is vanwege twee redenen die ik uitgebreid heb toegelicht. Ik ben daar eerlijk over geweest. Het politiek risico vanuit Zwijndrecht werd in het begin enorm hoog ingeschat. Ik zeg het nog eens: toen liepen er nog processen van mensen vanuit Zwijndrecht, vanuit de groene beweging, tegen het hele Oosterweelverhaal. Dus ik dacht: als die dat horen, en ze zullen dat ook horen ... Maar een maand later leek dat al ver, ver weg. En dus in die context heb ik gezegd: "Oké, als er dan toch geen risico's zijn ..."

Je kunt ook niet antwoorden op de vragen die de mensen dan gaan stellen – we hebben er wel een paar voorsmaakjes van gehad – dus ik begreep de ratio. Ik kon dat begrijpen. Dus ik steek mij ook niet weg. Ik heb niet gezegd 'hoe is dat nu mogelijk' of 'het is allemaal de schuld van die of die minister, of van die of die cabinettaard.' Dat zou onzin zijn. Iedereen had er zijn eigen opinie over, maar we hebben dat samen geconcludeerd. En ik ga dus ook mijn verantwoordelijkheid niet aan de kant schuiven. Ik vond het een verkeerde beslissing. Het was een verkeerde beslissing, punt.

Maar dan moeten we nu niet achteraf zeggen dat, met alles wat we nu weten, die of die beter had moeten weten. Ik vind dat persoonlijk beneden alles.

Bart Claes: Oké, dank u wel.

De voorzitter: Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Dank u wel, mijnheer De Wever, voor uw antwoorden. Ik heb daarstraks een viertal pertinente vragen gesteld en ik meen dat ik daar antwoorden op heb gekregen. Maar voor de juiste interpretatie wil ik die toch nog even met u herhalen.

Wat de communicatie betreft, hebt u duidelijk gesteld dat u voor een communicatie geijverd hebt omdat u van oordeel was dat Oosterweel een positief project was, ook in het kader van milieu en dus niet enkel leefbaarheid en mobiliteit, maar dat het milieukundig ook een positief project was en dat u daarom wilde kiezen voor de communicatie, maar dat het op geen enkele manier de bedoeling was om te communiceren over volksgezondheidsproblemen, aangezien dat niet aan de orde was volgens de analyse die u kreeg vanuit de adviezen die u waren toegeschoven.

Bart De Wever: Een nuance. Wat u zegt, klopt helemaal. Ik denk nog altijd dat Oosterweel een fantastisch project is voor het leefmilieu, globaal en ook daar. Als we hadden gecommuniceerd, was dat vanuit die insteek. Maar uiteraard moest er dan wel over volksgezondheid gesproken worden. Je kunt moeilijk zeggen 'we saneren een werf, we weten dat daar PFOS zit, we weten dat het ook elders zit, maar het is alleen voor de werf dat we nu communiceren'. Dan moesten we dus ook antwoorden. En dat was het nu net. Men zei vanuit Leefmilieu: "die antwoorden hebben we helemaal niet, dat vergt nog veel meer onderzoek, en die mensen gaan allemaal vragen stellen." Ik begreep daar de ratio van. Wat ik wel heb gezegd, is: is daar dan nog verder voldoende op gehandeld? Maar dat is een veel oudere vraag dan 2017, heb ik u geschetst, veel ouder. Ook daar ga ik niet zeggen: het is daar gebeurd of dat is hét kantelmoment daarin. Neen, het is eerder de voortzetting van een bepaalde lankmoedigheid die al 20 jaar heeft geduurd en waarvan minister Demir op een gegeven moment gezegd heeft, na 20 jaar: "ik denk dat het dan daarover ging."

Tinne Rombouts: Maar u erkende wel dat u zich baseerde op het feit dat er in de gegeven adviezen geen humaan toxicologisch risico – zoals het geformuleerd staat in de adviezen – was.

Bart De Wever: Zoals u uit de uitwisseling met mij en de collega hebt opgemerkt, was dat alleszins waar ik op 18 september mee ben buitengegaan.

Tinne Rombouts: Oké. Ik vroeg u daarstraks ook naar de wijzigende, de recentelijke inzichten. Wat u aangaf, was het actieplan enerzijds en anderzijds normen die waren omgezet, ook vanuit internationale normeringen. Ik veronderstel dan ook dat u verwijst naar EFSA 2018 en 2020, dat er nu zeer recentelijk op dat vlak extra wetenschappelijke inzichten zijn.

Bart De Wever: Er is toch wel een stroomversnelling vast te stellen wat dat betreft. Daar kun je niet naast kijken. Die werpt natuurlijk een heel ander licht op de hele voorgeschiedenis, 2017 in het bijzonder, maar ook alles daarvoor. Had dat niet wat vroeger kunnen gebeuren? Ik vrees van wel.

Tinne Rombouts: Ik denk dat dat heel belangrijk is omdat we vandaag in deze commissie – ik begrijp dat niet alle collega's naar achteruitkijkspiegels zoeken – de kunst aan de dag moeten leggen om ons in de situatie van dat moment te zetten, niet met de kennis die we vandaag hebben maar wel de kennis die we toen hadden.

Bart De Wever: Daar ben ik het helemaal mee eens.

Tinne Rombouts: Op het moment dat u zegt "hebben wij toen een fout gemaakt?", is dat dan vanuit de inzichten en de kijk daarop die u vandaag hebt, of is dat vanuit de kennis die u toen, op dat moment, had?

Bart De Wever: Mevrouw Rombouts, u zegt het heel omstandig. Maar als u eigenlijk zegt "beoordeel mensen niet met de kennis van vandaag op hun gedrag van een aantal jaar geleden, en doe dat consequent voor iedereen in dit dossier", dan volg ik u daar helemaal in. Ik zal dus geen enkele collega uit de Vlaamse Regering, waarvoor hij of zij ook bevoegd was, nu met de vinger wijzen, want ik vind dat beneden alles. En nogmaals, zelfs al zou er een fout zijn, dan is die nog altijd collegiaal bevestigd door de regering.

Tinne Rombouts: En dus ook voor uw eigen handelen zegt u: "Ik heb toen, op dat moment, in eer en geweten gehandeld. Met de inzichten van vandaag kan ik daarop terugkijken dat het toen misschien een fout was, maar toen heb ik eveneens ..."

Bart De Wever: Dat weet ik niet. Nu gaat u weer een stapje verder, want nu begint u in de 'counterfactual analysis', de 'wat als'. Op zulke vragen – zoals de grote Dehaene ooit heeft gezegd – moet je nooit antwoorden. Dat kun je niet, echt waar, dat kun je ook niet.

Tinne Rombouts: Maar omgekeerd wordt er gesteld: hebben we toen fouten gemaakt? Misschien wel, als we daar inderdaad met de kennis van vandaag naar kijken. Bent u dezelfde mening toegedaan?

Bart De Wever: Ik bedoelde niet zozeer de kennis van vandaag. Als je nu ziet wat er uit de beslissing om niet te communiceren naar de bevolking toe, is voortgekomen, dan kun je toch niet meer beweren dat dat de juiste beslissing was. Dat is ook kennis.

Tinne Rombouts: Neen, maar dat is met de kennis van vandaag. Want je weet dat maar vandaag.

Bart De Wever: Laat ons zeggen met de ervaring. De ervaring die we ondertussen met die beslissing hebben opgedaan, die niet geheel positief te noemen is.

Tinne Rombouts: Of met de ervaring, oké. Ervaring of kennis, inderdaad, wat zit in het woord? Voilà, het is duidelijk dat ...

Bart De Wever: Maar dat is geen wetenschappelijke kennis, dat is vooral politieke kennis die we ondertussen opgedaan hebben.

Tinne Rombouts: Ik denk dat we de analyse en de formulering daarnet inderdaad duidelijk stelden, dat dat dezelfde is.

Tot hier mijn vraagstelling. Dank u.

Bart De Wever: Dank u wel.

De voorzitter: Zijn er nog collega's die willen aansluiten? Ik ga eerst even het rijtje weer af. Collega De Roo heeft nog geen vragen gesteld.

De heer De Roo heeft het woord.

Stijn De Roo: Mijnheer De Wever, bedankt voor uw antwoorden. Ik heb nog twee korte vragen, gewoon ook voor het verslag en de duidelijkheid van de tijdlijn.

Een eerste vraag gaat over het vervolg tussen de twee politieke stuurcomités. Ik weet niet of u het lijstje bij u hebt, maar wat was, na het politiek stuurcomité van september 2017, het volgende politiek stuurcomité? Ik denk juni 2018. Ik wou dat eventjes bevestigd zien, dat we toch zeker geen verslag missen.

Bart De Wever: 25 juni 2018.

Stijn De Roo: Oké, juni 2018.

Ook voor de tijdlijn: is de problematiek van PFOS en de communicatie daarrond dan aan bod gekomen? We vinden het niet terug in de notulen, maar is het toen ook aan bod gekomen?

Bart De Wever: Niet in mijn herinnering. Mijn hele PFOS-herinnering, in dit dossier uiteraard, is eigenlijk beperkt tot de periode: aanloop, stuurcomité van 18 september 2017 tot ongeveer eind oktober 2017. Want dan zijn eigenlijk alle cruciale beslissingen waar ik mij als burgemeester en lid van het stuurcomité betrokken bij moest weten, genomen. Bij mijn weten – maar ik kan mij vergissen – is daar daarna niet meer op teruggekomen omdat het wat de werf betreft, eigenlijk in gang zat. Dat er een bredere leefmilieuproblematiek is, dat is hier nu wel 'established'. Maar dat is uiteraard niet de bevoegdheid van dat stuurcomité en van Lantis.

Stijn De Roo: Oké. Dank u voor uw antwoord.

Dan heb ik nog een laatste korte vraag. U hebt daarjuist in uw antwoord gesproken over het tijdstip 2019 waarop Lantis het hele schepencollege van Zwijndrecht toegesproken zou hebben over PFOS. Kunt u zeggen over welk moment u het precies hebt? Hebt u die informatie?

Bart De Wever: Niet uit het hoofd, maar dat zal ik u dan ook nog laten worden. Daar zijn heel veel mensen bij betrokken. Ik heb hier toch gehoord dat u van plan was om mensen van Lantis nog eens terug te roepen, juist? Dan denk ik dat dat het moment is om hen te vragen wanneer ze geweest zijn, wie er geweest is, wie er aanwezig was.

Stijn De Roo: Als u het bij hebt, is het iets gemakkelijker om die informatie op te vragen.

Bart De Wever: Ja, het zit ergens in die 500 bladzijden. Ik kan het zeker voor u opzoeken. Het was een informatiesessie onder de titel 'PFOS: gevolgen voor mens en milieu' voor het hele schepencollege.

Stijn De Roo: Dank u wel.

De voorzitter: De heer Annouri heeft het woord.

Imade Annouri: Mijnheer De Wever, ik heb nog enkele punctuele bijvragen.

Ik weet dat u niet in herhaling wilt vallen, maar het is gewoon omdat ik zo 'mindblown' ben dat ik het nog één keer zal vragen. U geeft hier heel duidelijk aan dat u niet door uw collega-schepen Koen Kennis, niet door uw ministers, niet door de heer Bart Van Camp, door niemand op geen enkel moment op de hoogte bent gebracht van de nota-Tytgat over 'no-regretmaatregelen' – eieren, gewassen, dat soort dingen. Niemand heeft u daar ooit formeel van op de hoogte gebracht? Een simpel ja of neen.

Bart De Wever: In mijn herinnering niet. Ik vind er ook niets van terug. Ik moet voorzichtig zijn, want wij hebben wel degelijk die nota-Tytgat – die tweede nota was dan een antwoord op vragen. Ik wil hier geen fouten zeggen, maar ik denk dat die tweede nota ook een hypothetische nota was die niet gebaseerd was op metingen, voor alle duidelijkheid. Dat gaat niet over Zwijndrecht. Dat is een hypothese. Hij antwoordt daar op hypothesen, niet op basis van fundamenteel onderzoek. Dat weet ik nu. Maar weet u hoe moeilijk dat het is om te zeggen: je hebt een nota-Tytgat, en nog een nota, wat stond er in welke nota en wat is u op welk moment meegedeeld? Dat is moeilijk, hoor. Ik wil hier ook niet liegen, hé. Maar ik kan u zeggen dat ik ze nergens terugvind. Ik vind ze niet in mijn mailbox terug, ik vind ze niet in mijn documenten terug. Ik heb elke week de gewoonte om van die kaftjes te maken, week per week. Ik heb heel mijn kast uitgeladen: het zit er niet in. Ik kan mij echt niet, met de beste wil van de wereld, herinneren dat iemand mij erover aangesproken heeft. Maar dat is ingewikkeld omdat mensen wel over bevindingen van Tytgat gesproken hebben tegen mij. Maar als je niet weet dat er twee nota's zijn, dan moet u eens proberen om 4 jaar later uit de herinnering te zeggen 'dat is mij gezegd', maar dat stond dan in de eerste of in de tweede nota die je niet kent. Dat is moeilijk. Ik wil ook niet liegen. Maar ik kan u zeggen dat dat niet iets is wat ik mij voor de geest kan halen, neen.

Imade Annouri: Liegen moet u inderdaad zeker niet doen. Dat volg ik. Maar ik probeer het gewoon een beetje helder te krijgen. Het eerste rapport van Tytgat – het tweede is de vervolgnota – is van 12 september. Daarvan bent u op de hoogte gebracht op 18 september 2017?

Bart De Wever: Dat zat mee in het dossier en dus wellicht ook wel in de voorbereiding. Ik moet opnieuw in mijn geheugen tasten. Het stuurcomité komt eraan, je begint dat voor te bereiden in de dagen vooraf. Je doet wat telefoons, je leest de documenten. Ten laatste op 18 september is dat een onderdeel geweest van het brede gamma aan informatie op basis waarvan wij vergaderd hebben. Dat is zeker.

Imade Annouri: Dat was dan 18 september. En dan heb je die mail van David Van Herreweghe op 29 september waarin op een bepaald moment wordt gezegd: "Pas na ontvangst van de extra nota van professor Tytgat wordt de communicatie concreet gemaakt." Dus pas na de ontvangst van de extra nota. Dat is een mail waar verschillende mensen mee in cc staan, onder andere ook u, het Antwerps stadsbestuur, kabinetsmedewerkers, kabinetsmedewerkers van de ministers. Dat gaat dan over die vervolgnota, dat wordt op dat moment aangehaald in die mail. Maar u blijft erbij dat u die dan daarna nooit hebt gezien. U hebt niet gezegd: "tiens, een tweede nota, waarover zou dat gaan?" Dat heeft u nooit bereikt, dat is niet bij u gekomen?

Bart De Wever: Neen. U was even weg, maar ik heb het daar met uw collega van de PVDA uitgebreid over gehad, over die mail van 29 september.

Imade Annouri: Dat heb ik even moeten missen.

Bart De Wever: Maar het is geen verwijt.

Imade Annouri: Oké. Ik heb geen verdere vragen.

De voorzitter: De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Heel kort, gewoon voor het verslag. Mijnheer De Wever, u zei daarnet: "Ik ben met het idee dat er geen humaan risico is buitengegaan op de vergadering van 18 september." Maar ik neem aan dat dat niet klopt, want dat stond in de nota van 29 september. Ik neem dus gewoon aan dat dat een verspreking is. Of niet?

Bart De Wever: Ja, dat zou kunnen, mijnheer D'Haese, dat zou kunnen. Ik zal spreken over de periode september 2017 waarin mijn beeldvorming over dat verhaal bepaald is. Echt waar.

De voorzitter: Collega's, zijn er nog mensen die nog bijkomende vragen hebben? Anders kunnen we hierbij de hoorzitting afronden. Dank u wel voor de antwoorden, mijnheer De Wever, voor uw getuigenis.

Hannes ANAF,
voorzitter

Tinne ROMBOUTS
Willem-Frederik SCHILTZ
Mieke SCHAUVLIEGE,
verslaggevers